

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EĞİTİMİN EMEK PİYASASINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

GÖKHAN ATAŞTÖKEN

MAYIS-2020

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EĞİTİMİN EMEK PİYASASINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

GÖKHAN ATAŞTÖKEN
1178107112

TEZ DANIŞMANI:
Dr. Öğr. Üyesi Esin Cumhuri YALÇIN

MAYIS-2020

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökhan ATAŞTÖKEN'in "Eğitimin Emek Piyasasına Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi 29/05/2020 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Esin Cumhuri YALÇIN
Tez Danışmanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Unvan ve İsim	Bağlı Olduğu Kurum	İmza
1. Dr. Öğr. Üyesi Esin Cumhuri YALÇIN	Kırklareli Üniversitesi	
2. Doç. Dr. Oğuz BAŞOL	Kırklareli Üniversitesi	
3. Dr. Öğr. Üyesi Alican UMUT	Nişantaşı Üniversitesi	

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Gökhan ATAŞTÖKEN

29/05/2020

ÖZ

EĞİTİMİN EMEK PİYASASINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ataşöken, Gökhan

Yüksek Lisans, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Esin Cumhuri YALÇIN

Mayıs, 2020

Araştırma, eğitimin emek piyasaları üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada 35 OECD ülkesi örneklem olarak seçilerek, 2017 yılı veri seti ile çalışılmıştır. İlgili veri seti OECD istatistiklerinde yer alan Daha İyi Yaşam Endeksi alt değişkenlerinden elde edilmiştir. Araştırmaya konu olan hipotezler SmartPLS programından faydalanılarak Yapısal Eşitlik Modellerinin kullanılması ile test edilmiştir. Eğitim değişkeni; eğitime katılma oranı, öğrencilerin becerileri ve eğitimde geçen yıl alt göstergeleri ile incelenmiştir. Emek piyasası dinamikleri ise; işgücüne katılma oranı, istihdam oranı, uzun dönemli işsizlik oranı ve işe bağlı kazanç alt göstergeleri üzerinden ölçülmüştür. Araştırmanın sonucunda OECD üyesi ülkelerde 2017 yılı Daha İyi Yaşam Endeksi verilerine göre eğitim; emek piyasasının pozitif dinamiklerini pozitif yönde etkilemektedir. Eğitimde meydana gelen iyileşmenin ülkedeki istihdam oranını ve işe bağlı kazançları arttırdığı gözlenmiştir. Diğer yandan eğitimin emek piyasasındaki negatif dinamikleri ise negatif yönde etkilediği gözlenmiştir. Başka bir ifade ile eğitimde meydana gelen bir iyileşme, uzun dönemli işsizliği ve emek piyasasına olan güvensizliği azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Emek Piyasası, OECD, Yapısal Eşitlik Modellemesi.

ABSTRACT

THE EFFECT OF EDUCATION ON LABOR MARKET: A RESEARCH ON OECD COUNTRIES

Ataştöken, Gökhan

MSc, Labor Economics and Industrial Relations

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Esin Cumhuri YALÇIN

May, 2020

The study was carried out with a 2017 data set, with 35 OECD countries selected as samples to measure the effect of education on labor markets. The relevant data set was derived from the Better Life Index sub-variables contained in OECD statistics. The hypotheses that are subject to the study have been tested using structural equality model using the SmartPLS program. The education variable was analyzed in terms of participation in education, student skills and years in education sub-indicators. Labor market dynamics were measured through sub-indicators of labor force participation rate, employment rate, long-term unemployment rate and job-related earnings. As a result of the study, according to the Better Life Index for 2017 in OECD member countries, education positively effects the positive dynamics of the labor market. It has been observed that improvement in education increases the employment rate and job-related earnings in the country. On the other hand, education negatively effects the negative labor market dynamics. In other words, an improvement in education reduces long-term unemployment and labor market insecurity.

Key Words: Education, Labor Market, OECD, Structural Equality Modeling.

ÖNSÖZ

Bu tezin her aşamasında bilimsel katkılarını, yardımlarını, ilgisini ve sabrını esirgemeyen saygıdeğer tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esin Cumhuri YALÇIN'a ve bilgilerini benimle paylaşan değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca, yüksek lisans eğitimi süresince sabır ve anlayış göstererek bana her zaman destek veren kıymetli eşim Nihan ATAŞTÖKEN'e ve canım kızım Umay ATAŞTÖKEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gökhan ATAŞTÖKEN

Mayıs 2020

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

EĞİTİMİN EMEK PİYASASINA ETKİSİ: OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar.....	x
ŞEKİLLER.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

EĞİTİM.....	3
1.1. Eğitimin Amacı ve Önemi.....	3
1.2. Eğitim Talebi.....	10
1.3. Eğitim ve Ekonomik Büyüme.....	13
1.4. Beşeri Sermaye Yatırımı Olarak Eğitim.....	18
1.5. Beşeri Sermaye Teorisine Yönelik Eleştiriler.....	20

2. BÖLÜM

EMEK PİYASASI.....	25
2.1. Emek Piyasası Kavramı.....	25
2.2. Emek Piyasası Özellikleri.....	27
2.2.1. Piyasaların Çok Sayıda Oluşu.....	27
2.2.2. Tek Bir Merkezi Fiyatın Olmaması.....	27
2.2.3. İşçilerin Homojen Olmaması.....	28
2.2.4. İstihdam İlişkisinin Sürekliliği.....	28
2.2.5. İşçinin Emegi ile Birlikte Kendisini de Sunması.....	28
2.2.6. İşçilerin Pazarlık Güçlerinin Az Olması.....	29

2.2.7. Emek Talebinin Türetilmiş Bir Talep Olması.....	29
2.3. Emek Piyasası Dinamikleri.....	30
2.3.1. İstihdam Oranı.....	30
2.3.2. İşe Bağlı Kazanç.....	32
2.3.3. Emek Piyasasına Olan Güvensizlik.....	33
2.3.4. İşsizlik Oranı.....	33
2.4. Eğitimin Emek Piyasası Üzerindeki Etkileri.....	36

3. BÖLÜM

OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.....	41
3.1. Araştırmanın Amacı.....	41
3.2. Araştırmanın Önemi.....	41
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	43
3.4. Araştırmanın Verisi.....	44
3.5. Araştırmanın Hipotezi.....	47
3.6. Araştırmanın Kısıtları.....	48
3.7. Araştırmanın Bulguları.....	48
3.8. Tartışma ve Öneriler.....	53
SONUÇ.....	57
KAYNAKÇA.....	59

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AVE	: Ortak Varyans
BRICS	: Brasil, Russia, India, China, South Africa
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 : Eğitim ve Emek Piyasaları İle İlgili Lisansüstü Çalışmalar.....	41
Tablo 2 : Eğitim ve Emek Piyasaları İle İlgili Makale Çalışmaları.....	42
Tablo 3 : Değişken Tanımlamaları.....	45
Tablo 4 : Modele İlişkin Güvenirlik Değerleri.....	49
Tablo 5 : Modele İlişkin Geçerlik Değerleri.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1** : Araştırmanın Model Önerisi.....48
- Şekil 2** : Tahmin Edilen Modele İlişkin Katsayılar.....51
- Şekil 3** : Tahmin Edilen Modele İlişkin t Değerleri.....51

GİRİŞ

Günümüzde toplumların gelişmişlik seviyesini gösteren çok sayıda indikatör bulunmasına rağmen, bunlardan bazıları tarihin her döneminde önemini korumuştur. Bazı yazarlar geliri, bazı yazarlar gelir dağılımını, bazıları sağlık göstergelerini, bazıları ortalama yaşam süresini gelişmişliğin göstergesi olarak değerlendirirken; bazı yazarlar ise eğitimi en önemli gösterge olarak değerlendirmektedir.

Bireylerin bilgi düzeylerini artırmayı, düşünce yapısını oluşturmayı ve davranışlarını geliştirmeyi amaçlayan eğitim, yalnızca bir bireyin kendini gerçekleştirmesini değil aynı zamanda bir toplumun kendini gerçekleştirmesini sağlayabilen bir özelliğe sahiptir. Kapsayıcılığı ve etkileri bakımından eğitim, bireylerin kendini gerçekleştirmesini, daha anlamlı bir hayata geçmeyi ve yüksek gelir elde etmeyi sağlamayı hedeflemektedir. Tüm bunlar bireylerin çalışma yaşamlarını iyileştirmesi ile mümkündür. Buna göre eğitim, bireylerin emek piyasasına girişini kolaylaştırmakta ve bireye daha yüksek bir refah vaat etmektedir. Daha yüksek eğitimin ise bireyleri aşan bir sonucu vardır. Buna göre tek tek bireylerin eğitiminin yükselmesi, ülkenin rekabetçilik ve yenilikçilik düzeyini de arttırmaktadır. Diğer bir ifadeyle bireysel yatırım olarak göze çarpan eğitim, aynı zamanda toplumsal bir yatırımdır ve bu yatırımın en önemli yansıması emek piyasası üzerinedir.

Nitekim mevcut araştırma, 2017 yılı için Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerinde eğitimin emek piyasaları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda OECD istatistiklerinde yer alan 2017 yılı Daha İyi Yaşam Endeksi verilerinden yararlanılarak, SmartPLS programında yapısal eşitlik modellemesi tekniği kullanılmıştır. OECD üyesi 35 ülke araştırmaya dâhil edilmiştir. Eğitim değişkeni; eğitime katılma oranı, öğrencilerin becerileri ve eğitimde geçen yıl alt göstergeleri ile incelenmiştir. Emek piyasaları dinamikleri ise; işgücüne katılma oranı, istihdam oranı, uzun dönemli işsizlik oranı ve işe bağlı kazanç alt göstergeleri üzerinden araştırılmıştır.

Bu bağlamda araştırmanın ilk bölümü “eğitim” başlığını taşımaktadır.

Bu bölümde eğitimin amacı ve önemi, eğitim talebi, eğitim ve ekonomik büyüme, beşeri sermaye yatırımı olarak eğitim ve beşeri sermaye teorisine yönelik eleştiriler alt başlıklarını taşımaktadır. Araştırmanın ikinci bölümü “emek piyasası” başlığını taşımaktadır. İlgili başlık altında; emek piyasası kavramı, emek piyasası özellikleri, emek piyasası dinamiklerine ve son olarak eğitim ve emek piyasası üzerine etkilerine yer verilmiştir. Son bölüm ise “OECD ülkeleri üzerine bir araştırma” başlığını taşımaktadır. İlgili bölümde araştırmanın amacına, önemine, kullanılan veri setine, yönteme ve bulgulara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

EĞİTİM

1.1. Eğitimin Amacı ve Önemi

Bireyler biyolojik yapıları gereği bedenlen, zihnen ve duygusal açıdan kendilerini geliştirme ihtiyacı duyarlar. Bu nedenle; günlük hayatını sürdürürken ve eğitime katılırken gerekli olacak teorik, pratik ve mesleki bilgileri edinmek, bedenlen sağlıklı ve güçlü bir yapıda olmak amacıyla eğitim alırlar (Kızılloluk, 2007: 22).

Eğitim bireylerin bilgi düzeylerini artırmayı, düşünce yapısını oluşturmayı ve davranışlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır (Öztürk, 2005: 30). Eğitim ile bireylerin yaşamlarını sürdürdüğü toplumda değeri olan tutum ve davranışlarını geliştirmesini, toplumun standartlarını ve inanç yapısını benimsemesini sağlamak hedeflenmektedir (Altınışik ve Peker, 2012: 2). Araştırmanın konularından biri olan eğitim kavramı, kişisel ve toplumsal yaşamı şekillendirmek için toplumun süregelen bilgi, beceri, anlayış ve kültürel birikiminin gelecek nesillere aktarılmasına aracılık etmeye yönelik çalışmaların bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Çalışkan, 2007: 287). Toplumsal ve kültürel düzenin aktarılması aşamasında eğitimin tutucu işlevi öne çıkarken; özgün ve eleştirel düşünebilen, nitelikli, yaratıcı ve toplumsal değişimi isteyen bireylerin yetiştirilmesi aşamasında ise çağdaşlaşmaya yönelik işlevi öne çıkmaktadır (Sağ, 2003: 23). Bireyler, temel ihtiyaç olan eğitim aracılığıyla yeni bilgiler edinebilmekte, bu yeni bilgileri yaşamlarında fırsata çevirebilmekte, sosyal-kültürel ve politik gelişmelere uyum sağlayabilmektedir (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 55). Bireyler eğitim aracılığıyla; fikir yürütmeyi, kendi başına karar verebilmeyi, tutum ve davranışlarına akla uygun olarak yön verebilmeyi, duygusal yönlerini geliştirerek değer vermeyi, insana ve çevreye karşı duyarlı olabilmeyi öğrenmektedirler (Kızılloluk, 2007: 23). Bireyler aynı zamanda istenmeyen tutum ve davranışlarını arzu edilen seviyeye getirebilir, ekonominin gerekli gördüğü bilgi ve becerileri de bu süreç içerisinde kazanabilirler (Çalışkan, 2007: 287).

Bireyler, zihinsel kapasiteleri dolayısıyla yaşamları boyunca eğitim süreci içerisindeyler. Günlük yaşamda edinilen davranış biçimleri ve alışkanlıklar, sosyal ve toplumsal düzene ilişkin anlayışlar ile mesleki kazanımlar, eğitim sürecinin getirisidir (Muradova, 2007: 76). Bireyler ilgi alanları, yetenekleri ve mesleki bilgi birikimi doğrultusunda alacakları eğitim hizmetiyle, içinde bulunduğu toplumun gerekli gördüğü algılama ve sorun çözme kapasitesi yüksek, nitelikli işgücü olarak kendilerini yetiştirebilirler (Güngör ve Göksu, 2013: 60).

İnsanlar ilk çağlardan itibaren beden güçlerini ve akıllarını kullanarak doğadan elde ettikleri ürünler ile yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Bireyin ve yaşam standartlarının gelişmesinde eğitim önemli bir etken olmuştur (Erden, 2011: 60). İkel göçebe toplumlardan günümüze kadar gelinen süreçte toplumun içinde bulunduğu hayat koşulları ve ekonomik yapı, eğitimin bireye kazandıracığı nitelikler üzerinde etkili olmuştur. Toplayıcılık ve avcılıkla yaşamlarını sürdüren ilkel göçebe toplumlar, hayvanlara ve bitkilere ilişkin bilgi sahibi insan tipine ihtiyaç duymuş, bireylerin eğitilmesi ise bu yönde olmuştur. Yerleşik toplum düzeninin ortaya çıkışı ve tarımın bulunmasıyla birlikte demir, bakır, bronz gibi madenler tarım araçları yapılmak üzere işlenmiştir. Bu nedenle uygarlığın bu döneminde; çiftçiler, tarım aleti üreten ustalar ve bu aletlerin fazlasının alım-satımıyla uğraşan tüccar sınıfları ortaya çıkmıştır. Değişen sosyal yapı neticesinde bilgi ve becerileri ustasından öğrenmek için usta-çırak ilişkisine dayalı bir eğitim şekli ortaya çıkmıştır. İlk çağlardan itibaren kendini ve yaşadığı çevreyi sürekli geliştiren insanoğlu, 18. yüzyılda buhar makinesinin icadıyla sanayi toplumu aşamasına geçmiş, kendi alanında teknik donanıma sahip insan gücüne ihtiyaç duymuştur. Eğitim, varoluşun her aşamasında olduğu gibi ekonomik yapıdaki bu değişikliğe de cevap vermeye yönelmiştir (Kızılloluk, 2007: 25). Sanayileşmeyle birlikte eğitim sisteminde kalıcı değişiklikler oluşmuş, eğitimin iş yaşamının ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ve bireysel amaçlar için verilen eğitim yerine, toplumsal amaçlar için verilen eğitim sistemi esas alınmıştır (Erden, 2011: 92). Sanayileşme ile birlikte meslek gruplarının ve uzmanlık gerektiren işlerin sayısı artmış, zanaat esaslı aile içi eğitimden kitlesel eğitime geçilmiş; çalışanların üretim için gerekli

olan donanımları edinmesinin yanında fabrikada geçerli olan kurallar ile fabrikada yerleşmiş olan teamülleri de öğrenmesi zaruri olmuştur (Buyruk, 2016: 119).

Ortaçağda kas gücüne dayalı üretim öne çıktığı için, üretimde artış sağlamanın yegâne yolunun nüfus artışı ile olacağı görüşü hâkimken; 20. yüzyıla gelindiğinde ise, bu görüş yerini nitelikli işgücüne bırakmıştır (Doğan ve Şanlı, 2003: 174). Sanayi toplumunda ülkelerin gelişmişlik düzeyine etki eden enerji, kas gücü ve çelik üretimi gibi fiziki değerler, günümüzde yerini katma değeri yüksek olan, bilgisayar sistemleri aracılığıyla üretilen, saklanan ve paylaşılan bilgi ve tecrübeye bırakmıştır (Yetik, 2018: 41). Makinaların sanayi toplumundan sonraki üretim sürecinde insan gücünün yerini almasıyla birlikte, teknolojiye ayak uyduracak nitelikli beyin gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Günümüz bilgi çağında ise, uzmanlaşmaya ve yeni bilgi üretimine duyulan ihtiyaç dolayısıyla eğitimin niteliği öne çıkmıştır (Erden, 2011: 62). İçinde bulunduğumuz bilgi çağında bireylerin ve toplumların gelişmesi ile ülkelerin kalkınmasının eğitim aracılığıyla olacağı yadsınamayacak seviyeye gelmiştir (Günkör, 2017: 16). Bilgi çağıyla birlikte; uluslararası rekabet artmış, üretimde kalite ve zaman faktörü önem kazanmış, üretim sürecinde verimliliği artırmak için bilgiye ve teknolojiye hâkim nitelikli bireylere ihtiyaç artmıştır (Günkör, 2017: 18). Eğitim, bu ihtiyaç doğrultusunda üretimde girdi-çıkı arasındaki süreci iyileştirerek, verimliliği artıracak olan bireyin niteliğini artırmayı amaçlamaktadır (Yetik, 2018: 43).

Genel olarak eğitim bireylerin meslek sahibi olmalarına yönelik bilgi ve beceriyi kazanmalarını sağlamayı, toplumsal yaşamda üstlenecekleri görevler için demokratik değerleri öğretmeyi, hoşgörülü bir davranış yapısı için rasyonel düşünme alışkanlığı kazandırmayı; bilim, sanat ve teknolojiye katkı sağlamayı ve buluşların uygulanmasını kolaylaştırmayı hedeflemektedir (Genç, 1991: 52).

Eğitimin asli amaçlarının başında, içinde bulunulan koşulların iyileştirilmesi ve gelecekte istenilen toplum düzenine ulaşmak için deneyim, tecrübe ve kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılmasının sağlanması

gelmektedir (Sağ, 2003: 12). Eğitim, bireylerin bilgi seviyesini yükselterek kültürlü ve sağlıklı bir neslin yetişmesini sağlar (Çakmak, 2008: 34). Ülkeler, içinde bulunduğumuz yüzyılda teknolojik gelişmelerden geri kalmamak için eğitim yatırımlarında bulunmakta; bu yatırımların neticesinde ortaya çıkan bilgi sistemlerini ve yeni teknolojileri takip edecek bireyler için eğitim sistemlerini yine bu gerekliliğe göre düzenlemektedir (Altınışik ve Peker, 2012: 3). Eğitim sisteminin ihtiyaçlara göre düzenlenmesi ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi sonucunda uluslararası alanda ortaya koyulan yeni bilgilerin edinilmesi, kavranması ve toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilerek yeni teknolojilere dönüştürülmesi sağlanmaktadır (Kaynak, 2007: 308-309).

Gelişmiş ülkeler eğitim hizmeti ile bireyin topluma daha fazla yararlı olmasını sağlayarak; toplumsal, bölgesel ve sosyal sınıflar arasındaki ayrımı azaltmayı ve bireyin üretimdeki verimliliğini artırarak ekonomik gelişmişliği sürdürmeyi amaçlanmaktadır (Ersan, 1991: 3).

Devletler eğitimdeki amaçlarını vatandaşlarının bilgisini, yeterliliklerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bireye yönelik; bireyin içinde yaşadığı çevreyi göz önünde bulundurarak çevreye yönelik; toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak topluma ve insanlığa yönelik amaçlar olarak belirler. Bu amaçlar doğrultusunda eğitilen bireyler model alınır ve diğer vatandaşlardan istenilen davranışlar yine bu model üzerinden geliştirilir (Kızılloluk, 2007: 22). Eğitimin öncelikli amaçlarından biri de bireylerin yaptıkları iş için edindikleri bilgi ve becerilere yenilerini eklemek ve geliştirmektir (Muradova, 2007: 76).

İşverenler ekonomik ve örgütsel amaçları doğrultusunda çalışanlarına yönelik eğitim yatırımında bulunmaktadırlar. Ekonomik amaçlar doğrultusunda katlanılan eğitim yatırımları ile maliyetlerde, hata oranlarında ve iş kazalarında düşüş, işe devamsızlıkta azalma, zamandan tasarruf, kalite ve üretimde ise artış hedeflenmektedir. Örgütsel amaçları doğrultusunda katlanılan eğitim yatırımları neticesinde ise çalışanların bilgisini, yeteneklerini, deneyimini, iş doyumunu ve işyerine bağlılığını artırmak; çalışma arkadaşlarıyla iletişim ve dayanışma içerisinde olması sağlanmak

hedeflenmektedir. Verilen eğitimler neticesinde niteliği artan çalışanlar, kariyer basamaklarında bir üst sınıfa yükselme olanağı bulmakta ve maaşlarında artış sağlanmaktadır. Böylece, bireysel amaçlarını gerçekleştiren çalışanların işyerine bağlılığı da artmaktadır (Muradova, 2007: 81-82). İşverenler ayrıca, örgütsel bağlılığı artan nitelikli işgücünü uzun süre bünyesinde tutmak ve yüksek düzeyde yararlanmak için kariyer planlamasına da yer vermektedir (Hoşgörür ve Gezgin, 2005: 4).

Eğitim; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkmasında, bireyin verimliliğinin ve üretim potansiyelinin artmasında, değişen çalışma koşullarına uyum sağlanmasında, hızlı ekonomik büyümenin sağlanmasında ve eğitimler aracılığıyla deneyim ve bilgilerin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli işlevleri yerine getirmektedir. Eğitim; teknik değişikliklere uyum sağlanmasında, demokratik kurumların işleyişinin kolaylaştırılmasında, suç işleme oranlarının düşürülmesinde, adalet hizmetlerine ilişkin giderlerin azaltılmasında ve yardıma muhtaç kişilerin sayısının düşürülmesi için önemlidir. Eğitim düzeyi artan kişiler daha iyi koşullarda çalışmakta, çalışan nüfus arttıkça yardıma muhtaç kişi sayısı düşmekte ve sağlık açısından bilinçli toplum yapısı oluşmaktadır (Öztürk, 2005: 30-34).

Bireyler eğitimleri, yetenekleri ve üretim sürecinde ortaya koyduğu yenilikler ile ekonomiye katkı sağlayarak kalkınmanın merkezinde yer alırlar (Hoşgörür ve Gezgin, 2005: 5). Sürdürülebilir ekonomik kalkınma için, bireylerin kapasitelerini artıracak bilgi ve beceri edinmesi gerekir. Bireylerin donanımlı hale gelmesi ise eğitimden geçmektedir (Akça, 2015: 46). Eğitim, bireylerin kaynakları ve sermayeyi en iyi şekilde kullanmasını sağlayarak teknolojik gelişmelere de öncülük etmektedir. Bu sayede gelişen teknoloji, üretimin artmasını ve ekonomik kalkınmayı da sağlamaktadır (Çakmak, 2008: 37).

Kalkınma hedefinde başarıya ulaşmak ve kalkınmanın devamlılığı için, çalışanlara arzu edilen becerinin ve niteliklerin kazandırılması ve bu çalışanların gerekli görülen alanlarda kalkınma amacına uygun olarak görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir (Ersan, 1991: 3). Eğitime gereken

yatırımın yapılması; bireylerin üretim ve hizmet yöntemlerine uyumunu sağlayarak işgücüne katılmalarını destekler, üretim seviyesini artırarak işsizlik oranını düşürür, ücret ve hayat şartlarında yükselme sağlayarak ekonomik gelişmesini sağlar (Öztürk, 2008: 21).

Toplumların kalkınmasında eğitim önemli bir yere sahiptir. Bu önemi Fransız düşünür Saint Simon: “Fransa’nın tüm tıbbi araçları bir gecede tahrip edilse, aynı düzeyi altı ay içinde yeniden kurulabilir. Ama tüm doktorları bir anda ortadan kaybolursa ancak yüzyıl sonra bugünkü düzeye ulaşılabilir” görüşüyle; Amerikalı iş adamı Henry Ford ise: “Fabrikalarımı ve makinelerimi tahrip edin ama adamlarımı bana bırakın. En kısa sürede eski servetime yeniden sahip olurum” sözüyle ifade etmektedir (Öztürk, 2005: 30).

Üretimde en önemli faktörün bilgi ve bilgili işgücü olduğu günümüzde; eğitime gereken önemi vermeyen, yeterli kaynağı ayırmayan ve yeni eğitim tekniklerinden haberdar olmayan ülkeler, az gelişmiş ülke seviyesinin ötesine geçememektedir (Orhan ve Erdoğan, 2008: 568). Az gelişmiş ülkelerde nüfusun eğitim seviyesinin düşük olması, nitelikli işçi sayısının az olmasına ve gelir bölüşümünde adaletsizliğe neden olmaktadır. Bu tür ülkelerde gelir düzeyi düşük olan kesimlerin eğitim seviyesinin yükselmesi, yapılan işlerin niteliğinde ve içinde bulunulan sosyal sınıfta değişimi beraberinde getirmektedir (Öztürk, 2005: 36-37). Eğitim hizmetinin gereken seviyede verilmesi ile çalışanların verimliliği artmakta, ekonomik istikrar sağlanarak milli gelir yükselmektedir. Ülkeler bu sayede kaynaklarını en uygun şekilde kullanarak, daha adil gelir dağılımında bulunmaktadır (Güngör ve Göksu, 2013: 61).

Eğitim ekonomi üzerindeki olumlu etkisinin yanında, daha bilinçli toplum yapısının oluşmasını ve sağlık göstergelerinde iyileşmeyi sağlar. Doğum sonrası hayatta kalma, doğurganlık oranında istenen seviyenin yakalanması ve ortalama yaşam süresinin artması ile eğitim arasında pozitif ilişkisi vardır (Öztürk, 2005: 39).

Eğitimin verimliliği artırıcı olumlu etkisi kadar, kalkınmanın gerekli gördüğü unsurların başında gelen sosyal-kültürel ortamın oluşturulması ve

siyasal istikrarın sağlanmasına ilişkin etkisi de önemlidir. Eğitim düzeyi yükselen bireylerin sorumluluk bilinci gelişir, demokrasiye olan katılımları artar ve istikrarlı bir demokratik toplum düzeni gelişir. Bireylerin insanlara, özgürlüklere ve yasalara karşı sorumluluklarının ve duyarlılıklarının artmasıyla beraber siyasal ve toplumsal örgütlenmenin etkinliği artar, çağdaş uygarlık seviyesinin yakalanması mümkün olur (Öztürk, 2005: 40).

Bilginin ekonomi üzerindeki önemini kavrayan ve eğitim göstergelerinde bunu ortaya koyarak uluslararası alanda rekabet gücüne sahip olan gelişmiş ülkeler; üretim sürecinde değişimlere ayak uydurabilen, ileri seviyede bilgi üretme kapasitesine sahip bireyler ile gelişmekte olan ülkelere göre avantajlı konumda yer almaktadır (Çalışkan, Karabacak ve Meçik, 2013: 30). Bu durumda olan ülkeler, eğitimin getirisi olarak uluslararası rekabette avantaj sağlarken, üretim maliyetlerini de önemli ölçüde düşürmeyi başarmaktadır (Özyakışır, 2011: 64).

20. yüzyılın başlarında yaşanan ve tarihteki en yıkıcı savaş olan II. Dünya Savaşı'nın bıraktığı ekonomik ve sosyal tahribatın giderilmesi ile kalkınmanın sağlanması için eğitimin önemi daha fazla anlaşılmış, eğitim alanında yapılan çalışmalar ulusal yatırım olarak nitelendirilmiştir. Savaş sonrasında Avrupa'nın ve Japonya'nın ekonomisini durgunluktan çıkartmak için, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kaynaklı bir yardım paketi olan ve önemli miktarda sermaye ve teknoloji aktarımı ile ekonomik büyümeyi öngören Marshall Plânı uygulanmaya başlanmıştır. ABD'nin eğitime verdiği önem neticesinde geliştirdiği teknolojiyi ve sermayeyi durgunluğa giren ülkelere aktarmasıyla, kısa sürede başarı elde edilmiş; kalkınma için ve hatta gelişmeye çalışan ülkelerin kendi kendine yetmesi için gerekli olan temel etmeninin, eğitim yatırımları neticesinde elde edilen getirilere bağlı olduğu görülmüştür (Çakmak, 2008: 36).

Bireylerin belirli düzeyde aldıkları eğitim, içinde bulunduğumuz çağda artık yeterli olmayacağından dolayı, gelişmenin ve ilerlemenin sağlanabilmesi için bireylerin edindikleri bilgileri kendi yetenekleri ve kapasiteleri doğrultusunda geliştirerek yeni bilgiye dönüştürmesi gerekmektedir (Çeven ve Karakulle, 2018: 696). Üretim sürecinde

makineleşme ve otomasyon temelli gelişmeler, bilgi ve beceri gerektiren bu sürecin bir parçası olmak ve bu gelişmeleri sürdürmek için eğitimin önemini bir kat daha artırmıştır (Muradova, 2007: 77). Günümüzde işletmeler ve kurumlar bilgisiz, sadece kas gücü ile emek veren çalışanların üretimde verimliliği sağlayamayacağını, toplumda yer edinmelerinin ve söz sahibi olmalarının zor olacağını görerek, çalışanlarına belirli dönemlerde hizmet içi eğitim vermektedir (Çeven ve Karakulle, 2018: 700). İşletmelerin amaçlarına ulaşmak ve çalışanlarında bu amaçlar doğrultusunda ortak değerler geliştirmek için verdiği bu eğitimler neticesinde yeni fikirler edinen ve etkinliği artan bireyler, çalıştıkları işletmelerin ve kurumların verimliliğini artırarak uzun vadede büyümeye katkı sağlamaktadır (Yetik, 2018: 42; Menezes ve Filho, 2015: 144).

Bu bağlamda eğitim, bireyleri ve toplumları birbiriyle bağlantılı olarak olumlu yönde etkilemektedir. Yeterli ve iyi bir eğitim alan bireyler; yeni teknolojilerin ortaya çıkarılmasını, bu teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılmasını ve verimliliğin artırılmasını sağlamaktadırlar. Bireylerin verimliliğinin artması gelir düzeyini de yükseltmektedir. Bireysel olarak yükselen gelir, aynı zamanda milli gelirin de artmasını sağlamaktadır. Refah düzeyinin artması neticesinde ise demokratikleşme ve siyasal istikrar sağlanmaktadır. Toplumun bilinçlenmesiyle doğum oranları, bebek ölüm oranları ve suç işleme oranlarında azalma sağlanmaktadır. Dolayısıyla hem bireyler, hem de toplumlar daha müreffeh bir yaşama erişebilmek için eğitim talep etmektedirler.

1.2. Eğitim Talebi

Eğitim talebi, bireylerin gerekli gördüğü belirli bir konu üzerinde bilgi sahibi olmak veya seviyelerini ilerletmek istemeleri durumunda, alanında yetkinliğini kanıtlamış kişilerden ya da kurumlardan eğitim alabilmesi durumudur. Nüfusun yoğunluğu, artış hızı, yaş ortalaması, cinsiyet yapısı, gelir seviyesi ve ekonomik faaliyetlere göre dağılımı ile eğitim için katlanılacak maliyetler eğitim talebini oluşturan etkenlerdir. Toplumların ve bireylerin eğitim talebi süreklilik arz etmektedir. Nüfusun yaş ortalamasının düşmesi ve ekonomik faaliyetlere katılanların sayısında artış sağlanması,

eğitim talebini olumlu yönde etkilerken; eğitim için katlanılabacak maliyetlerde artış meydana gelmesi ise, eğitim talebini olumsuz yönde etkilemektedir. Gelir seviyesi ile eğitim düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. İşletmeler, eğitim düzeyi yüksek olan çalışanlarına, eğitim düzeyi düşük olan çalışanlarına göre daha fazla ücret vermektedir. Eğitim düzeyi düşük olan bireyler, kazançlarının belirli kısmı ile öncelikli ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra artan kısmını eğitim yatırımı olarak değerlendirmektedir. Yüksek gelir seviyesine sahip olan bireyler ise, gelirlerini daha fazla artırmak için eğitim talebinde bulunmaktadır. Ailelerin yaşadıkları coğrafya, meslek türü, birey sayısı, mevcut eğitim düzeyi, ailenin içinde bulunduğu toplumun inanç ve kültürel yapısı ile bireylerin sahip olduğu yetenekler eğitim talebini etkilemektedir (Yılmaz, 1989: 380-381).

Bireylerin alışma hayatına katılmasını toplumsal ve ekonomik açıdan etkileyen pek çok etken vardır. Bu etkenlerin en önemlisi eğitimidir. Eğitim ile kendini geliştiren bireyler, ekonomide değer üreterek kalkınmayı destekleyebilir (Yenilmez ve Kılıç, 2018: 57). Eğitim, yaşamın her döneminde süren bir olgudur. İnsanlar eğitim hizmetini öncelikli olarak okul öncesi dönemde ailelerinden, okul çağında ise eğitim kurumlarından almaktadır. ğrenme süreci, okuldan arda kalan zamanlarda ise kurumsal olmayan ortamlar ile sosyal evre aracılığıyla devam etmektedir (Altun, 2005: 83).

Üretimin en önemli ayağı olan insan sermayesinden ileride en iyi şekilde faydalanmak için verilecek olan kişisel ve mesleki eğitimlerin; yeni bilgileri ve teknikleri daha kolay öğreneceği, fikirleri kolayca kavrayabileceği ve eğitimden en iyi şekilde yararlanacağı gençlik döneminde verilmesi gerekmektedir (Gündoğan, 1999: 70). İş hayatına girmeden önce alınan eğitimler, genel bilgi düzeyinin artırılmasını sağlamakta ve bireylerin genel bilgi düzeyi ile eğitim seviyesi ne kadar yüksek olursa, işe girdiklerinde elde ettikleri ekonomik ve sosyal getiriler de o kadar yüksek olmaktadır. Bu farkındalık ile belirli bir eğitim seviyesine geldikten sonra işe giren bireyler, aynı aşamalardan geçecek olan çocuklarını da ekonomik durumları el verdiğince ve yetenekleri doğrultusunda eğitim kurumlarına göndermeye

çalışmaktadır. Çalışma yaşamındaki bireyler ise kazançlarını ve mesleki bilgi düzeyini artırmak, işyerindeki değerlere ve sosyal yapıya uygun davranışları edinmek ve iş hayatında süreklilik sağlamak için, eğitim kurumlarına devam etmektedirler. Bireylerin eğitim talebinin oluşmasına ekonomik temelli ihtiyaçlar kadar, toplumda saygın bir yer edinmek ve uygun bir evlilik yapmak gibi gelecek temelli kaygılar da etki etmektedir (Ünal, 1990: 37-39).

Ekonomik koşulların günden güne değişmesi, işverenlerin çalışanlarında aradığı ölçütleri de değiştirmektedir. Çalışma hayatına katılacak olan bireylerin, ekonomik sisteme uygun işlerde istihdam edilebilmesi için, işverenlerin aradığı niteliğe erişmesi gerekir. Bu durum eğitilmiş kişilerin, özellikle de yüksek düzeyde eğitilmiş kişilerin sayısında artış sağlanmasını ve emek piyasasına gireceklerin eğitim seviyesinin kesintisiz olarak yükselmesini sağlamaktadır (Ünal, 1990: 43). İstihdama katılma fırsatının ve istihdam edilme süresinin, eğitimin sağladığı kabiliyet neticesinde artması, toplumların ve bireylerin eğitimden beklentisini ve eğitime olan taleplerini doğrudan doğruya etkilemektedir. İşgücünün eğitim talepleri ile işverenlerin eğitimden beklentileri, özellikle yükseköğretim aşamasında örtüşmektedir. Bireyler yükseköğretimden mezun olmadan önce aldıkları eğitim ile istihdama katılabilecek yeterliliğe gelmeyi amaçlarken; işverenler ise ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte mezunları istihdam etmeyi amaçlamaktadır (Biçerli, 2011: 123). Belirli bir eğitim seviyesine geldikten sonra istihdama katılan bireyler ise, yaptıkları işlerde mesleki becerisini en üst seviyeye çıkartmak, mesleğe yönelik güncel bilgileri edinmek ve hedefledikleri kariyer basamağına ulaşmak için meslek içi eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Mesleğe yönelik yeterliliklerini geliştirecek ve mesleği en iyi şekilde icra etmesini sağlayacak meslek içi eğitim için işyeri, sivil toplum örgütü ya da resmi eğitim kurumlarından destek almaktadır (Altun, 2005: 84).

Ülke ekonomileri, bilgiye dayalı yeni ekonomik düzenin olduğu son çeyrek yüzyılda, gerekli bilgiyi edinmiş ve bu bilgiyi en iyi şekilde kullanabilecek çalışanlara göre şekillenmektedir (Biçerli, 2011: 122). İşgücü piyasasının dinamik yapısı nedeniyle bazı çalışma alanları önemini zamanla kaybetmiş, teknolojik gelişmelerle beraber işgücünün eğitilmiş olması

gerekliliği daha fazla ön plana çıkmış ve eğitim talebi bu yönde artmıştır (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 66). Yeni istihdam şartları bireylerin bilgi düzeyi ile becerilerine göre oluşmuş, mevcut bilgisi ve becerileri teknolojik gelişmeler karşısında yetersiz kalan bireyleri ise bu eksiklikleri gidermeye yönelik eğitimleri almaya yöneltmiştir. Eğitim kurumları bireylerin bilgi ve teknoloji temelli eğitim taleplerini karşılamaya çalışırken, ülkeler ise eğitim kurumlarının bu taleplere cevap verirken karşılaştıkları bilgi ve teknoloji eksikliklerini gidermeye çalışmıştır (Tuncer ve Taşpınar, 2008: 127-128). Teknolojik gelişmelerle birlikte önemi artan sektörlerde ve yeni iş alanlarında işgücüne katılım yükselecekken, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalan sektörlerde ise azalacaktır. Emek piyasasında oluşan rekabet süreci ile mevcut bilgilere yeni bilgilerin eklenmesi gerekli olacaktır (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 52). Teknolojik gelişmelerin üretim sürecine hâkim olmasıyla birlikte niteliksiz emeğin yerini, üretim ve hizmet sürecine yeni teknolojileri kullanarak katkı sağlayan nitelikli işgücü almıştır (Karataş ve Çankaya, 2010: 37). Eğitim ile teknoloji arasında karşılıklı ilişki söz konusudur. Bireyler aldıkları eğitim neticesinde bir yandan yeni teknolojileri ortaya kayarken, bir yandan da diğer teknolojileri öğrenmek için eğitim talebinde bulunabilirler (Durkaya ve Hüsnuoğlu, 2018: 59).

Eğitim talebi ile birlikte gerekli bilgiyi edinen ve bu bilgiyi en verimli şekilde kullanan işgücü sayesinde, bir ülkenin ekonomisi ve büyüme eğilimi de şekillenmektedir. Eğitim ve ekonomik büyüme arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır.

1.3. Eğitim ve Ekonomik Büyüme

Bireyler temel ihtiyaçlarını gidermek, gelir seviyelerini yükseltmek ve refah içerisinde yaşamak için ekonomik faaliyette bulunmaktadırlar. Bireylerin bu amaçlara ulaşmak için gösterdikleri çabanın neticesinde ekonomik büyüme sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme, ekonominin önemli göstergelerinden biri olan milli gelirden artışı sağlamaktadır. Ekonomik büyümeye etki eden birden fazla etken vardır. Bu etkenlerin olmazsa olmazı ise insan kaynağıdır. İnsan kaynağının fiziki sermaye ile birlikte kalkınma sürecinde etkili olabilmesinin yolu ise nitelikli, yani eğitilmiş olmasından

geçer (Afşar, 2009: 87). Eğitim, bireylerin yetenekleri doğrultusunda meslek edinmesine imkân tanımakta ve yaratıcı gücü ile verimliliğini artırarak, kalkınma için gerekli nitelikte işgücünün yetişmesini sağlamaktadır. Bireylerin gelişmesi, topluma ve ülkeye etki edecek önemli dışsallıkları beraberinde getirerek refah düzeyinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Çalışkan ve öte., 2013: 32). Ayrıca, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin altyapısını oluşturarak sosyal, toplumsal ve ekonomik düzende kayda değer değişimlere neden olmaktadır (Öztürk, 2005: 39).

İşverenler, çalışanlarını eğitim seviyesine uygun işlerde istihdam ederek eğitimin tamamlayıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır. Böylece verimliliği artan bireyler üretimi de artırmaktadır (Öztürk, 2005: 32).

Ekonomik büyüme; ülkelerin beşeri sermaye yatırımları, teknolojik buluşları ve tasarrufları neticesinde ekonomik faaliyet kapasitesinde meydana gelen artış olarak nitelendirilebilir (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 49). Ekonomik büyüme sürecini etkileyen unsurlar içerisinde en önemli yeri alan insan kaynağından kalkınma sürecinde etkin bir şekilde yararlanmak için, resmi ve resmi olmayan her türlü eğitim yatırımı ile büyümenin gerektirdiği bilgi, beceri ve kapasite açısından rasyonel bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir (Ak ve Bingül, 2011: 163-164). Eğitimli işgücü yeni teknolojileri geliştirmekte, kaynakları ve sermayeyi rasyonel bir şekilde kullanarak üretim sürecine fayda sağlamaktadır (Çakmak, 2008: 37). Bireylerin ve toplumların eğitim seviyesi ile ekonomik büyüme arasında doğru orantı vardır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ve bireylerin niteliğinin artması neticesinde üretim kapasitesinde de artış gerçekleşmektedir (Çakmak, 2008: 36). Nitekim ekonomik büyümeye ilişkin hesaplamaların yapıldığı 1960'lı yılların başında ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde önemli bir aşamanın işgücünün eğitim seviyesindeki artış ile sağlandığı sonucuna varılmıştır. Bireylerin bilgi birikimi neticesinde artan verimlilik, uzun dönemde ekonomik büyümeyi de sağlamaktadır (Ak ve Bingül, 2011: 154-155). Bilgi ve becerisini artırarak kendini yetiştiren bireyler, üretim sürecinin beşeri sermaye ayağını oluşturmaktadır. Beşeri sermayenin üretim sürecinde oluşturduğu maddi olmayan ekonomik değerler ile fiziki sermayenin üretim

sürecinde oluşturduğu maddi değerlerin bir araya gelmesi neticesinde ekonomik büyüme sağlanmaktadır (Aykırı ve Tokucu, 2017: 266).

Bilgiye dayalı üretimin ön plana çıktığı günümüzde, sanayi toplumu aşamasından bilgi toplumu aşamasına geçilmiştir. Doğal kaynaklar ile fiziki sermayenin üretimdeki önemi, yerini beşeri sermayeye bırakmıştır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 45). Eğitim, ekonomik koşullara uygun nitelikte işgücü arzını artırarak teknolojik yeniliklerin üretim sürecine aktarılmasını ve ekonominin ivme kazanmasını sağlamaktadır. Verimliliği artan işgücü; istihdamın genişlemesini, rekabetin yükselmesini ve ekonomik büyümenin hızlanmasını sağlamaktadır (Çalışkan ve öte., 2013: 33).

Kalkınmanın temel göstergesi olan arzulanan yaşam standartlarına erişmek için; bireyleri ve toplumu aynı amaç etrafında toplamanın, bu amaca ulaşmak için gerekli olan değerlerin oluşmasının ve bu amaca engel olacak tutum ve davranışların değiştirilmesinin en etkili aracı eğitimidir. Bireylerin eğitim seviyesinin yükselmesi, teknolojinin gelişmesini sağlamaktadır. Yeni teknolojiler verimliliği artırmakta ve verimliliğin artması, gelir seviyesinin yükselmesini ve sağlık koşullarının iyileşmesini sağlayarak ekonomik kalkınmayı desteklemektedir (Öztürk, 2005: 40). Bireyler niteliklerini ve verimliliklerini artıracak bilgileri edinme aşamasında, eğitimin tüketim özelliği gereği maddi giderlere katlanmaktadırlar. Gerekli nitelikleri edindikten sonra üretim sürecinde verimli olarak ekonomik büyümeyi artırdıklarında ise, eğitimin üretim özelliğini ortaya çıkarmaktadırlar (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009: 51).

Kalkınmanın sağlanması için hizmet ve üretim sektöründe bilim ve teknolojinin üretilmesi gerekmektedir. Yeni teknolojilerin üretilmesinin yegâne yolu ise, insan beyninin yaratıcılığını tetikleyecek bilginin eğitim aracılığıyla edinilmesinden geçmektedir (Yılmaz ve Danişoğlu, 2017: 124). Yeni teknolojilerin üretilmesi veya üretilen bu teknolojilere sahip olmak ekonomik gelişme için önemlidir. Ancak, yeni teknolojilerin üretimin bir parçası haline getirilmesi ile bu teknolojileri kullanacak nitelikli bireylerin istihdam edilmesi daha fazla önemlidir. Bu durumun farkına varan toplumların ve işletmelerin eğitime yönelimleri artmış ve bu alanda önemli

bilimsel çalışmalar yapmışlardır (Çalışkan ve öte., 2013: 34). Bilgi birikiminin ve bilimsel çalışmaların artması, teknolojik yeniliklerin hızlanması, nitelikli insan gücüne olan ihtiyacın giderilmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması için eğitim seviyesinin artırılması gerekmektedir (Yılmaz ve Danışoğlu, 2017: 126).

İşletmelerin ve ülkelerin üretimin gerektirdiği doğal, fiziksel ve mali kaynaklara sahip olmaları, uzun vadede başarılı olmaları ve ekonomik seviyelerini geliştirmeleri için tek başına yeterli değildir. Ekonomik büyümenin sağlanması için, üretimin gerektirdiği beceri ve niteliğe sahip olan eğitilmiş işgücünün istihdam edilmesi gerekmektedir (Özyakışır, 2011: 60). Beşeri sermaye potansiyelini oluşturmak ve gelişimini sağlamak için verilen eğitimlerin yanında, insan kaynağının üretime kazandırılması ve işbaşında öğrenme süreci ile desteklenmesi de gerekmektedir (Taş ve Yenilmez, 2008: 160).

Eğitim yatırımları öncelikli olarak bireylerin verimliliğini ve bu verimliliğin neticesinde gelirini artırmaktadır. Bireylerin gelirindeki artış, ailelerinin ve bireylerin içinde bulunduğu toplumu, emek piyasasını, teknolojik yatırımlar ile tarım ve sanayiye olumlu yönde etkilemektedir. Bu etki, bölgelerarası kalkınma ayırımı azaltarak adil gelir dağılımını ve beraberinde ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. Eğitim yatırımlarının maddi getirisine binaen ekonomik gelişme üzerinde oluşturduğu olumlu etkisinin yanında, sosyal ve toplumsal faydaları da vardır. Eğitim; suç oranlarını düşürerek bireylerin çalışma hayatından yoksun kalmadan kalkınmaya faydalı olmasını sağlar ve devletin hükümlüler dolayısıyla katlandığı giderleri azaltır. Bireylerin sağlık bilincini geliştirerek, devletin üzerindeki sağlık giderlerini düşürür. Demokratik toplum düzenini oluşturarak, yönetime katılımı artırır ve kamu refahı için katlanılan maliyetleri azaltarak ekonomik büyümeye destek olur (Taş ve Yenilmez, 2008: 160-161).

Verimlilik; üretimi, rekabeti, istihdama katılımı, bireylerin gelirini, yaşam standartlarını ve milli gelir içerisindeki payını artırarak, işsizlik ve enflasyonu düşürerek ekonomik büyümeyi doğrudan etkilemekte ve sürdürülebilir bir ekonomiyi mümkün kılmaktadır (Öztürk, 2005: 38).

II. Dünya Savaşı'nın akabinde bilgi ve teknolojideki gelişmelerin ve ekonomik yapıda yaşanan köklü değişimlerin neticesinde; araştırma ve geliştirme çalışmaları ile bilginin ve eğitimin önemi artmıştır (Aksu, 2016: 70). Bu zamana kadar beşeri sermayenin ekonomik gelişmeler üzerindeki etkisine gerektiği kadar değinilmemiş ve ekonomik çalışmalara fazla konu edilmemiştir. İlk kez Becker (1960)'in ve Shultz (1962)'un yaptığı öncü çalışmalar, eğitim ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bu alandaki önemli çalışmalara kaynak olmuştur (Özyakışır, 2011: 58). 1980'li yılların sonlarına gelindiğinde ise, insan kaynağının eğitilmiş ve nitelikli yapısını ön plana çıkaran beşeri sermayenin, ekonomik kalkınmanın temel taşı olduğu kabul edilmiş ve ülkelerin uluslararası arenada rekabet edilebilirliğini sağlayan güç unsuru olarak günümüzde de önemini korumasını sağlamıştır (Paksoy ve Özbezek, 2013: 305).

Eğitim bireylerin yeterliliğini ve becerisini geliştirerek yaşamda etkin bir şekilde yer almasını destekleyen, iletişim teknolojilerinin ve küreselleşen ekonominin kaynağını oluşturan bilginin edinilmesini ve bilgili toplumun oluşmasını sağlamaktadır (Çoban, 2004: 133). Bireylerin beceri ve yeteneklerinin eğitimle desteklenmesi neticesinde ortaya çıkan üretken bilgi; bir nevi fikri sermayesinin oluşmasını, çalışma hayatında üretkenliğin arttırmasını ve elde edilen gelirin yükselmesini sağlamaktadır (Aksu, 2016: 75).

Bir ekonomide üretimin artması için; vasıfsız çalışanlara üretim sürecinde veya resmi kurumlar aracılığıyla verilecek eğitim ile nitelik kazandırılması, nitelikli işgücü potansiyelinin artırılması ve bu nitelikli emekle maddi sermayenin ve doğal kaynakların ortak amaç doğrultusunda birleştirilmesi gerekmektedir (Çoban, 2004: 133).

Kalkınmanın merkezi gücü olan beşeri sermayenin gelişimi için katlanılan eğitim maliyetleri, üretim sürecini hızlandıracak yenilikler ile teknik bilginin ortaya koyulmasını ve ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. Ekonomik büyüme ise gelir seviyesini artırarak; bir ülkenin gelişmişlik seviyesini gösteren okuryazarlığın ve okullaşma oranının yükselmesini, sağlık bilincinin gelişmesi ile ortalama yaşam süresinin uzamasını, sosyal ve

kültürel koşulların elverişli duruma gelmesini sağlamaktadır. Özellikle az gelişmiş ülkelerin temel eksikliği olan bilgi birikiminin, bilimsel araştırmaların ve teknolojik gelişmelerin artırılmasına, nitelikli işgücü eksikliğini aşılmasına, toplumsal ve kültürel ortamın iyileşmesine yönelik sosyal ve yapısal değişmeyi hızlandıran unsurların yerine getirilmesi kalkınma düzeyini yükseltmektedir (Çolak, 2010: 114-115).

Tüm bu bilgiler ışığında eğitim ile ülkenin ekonomik büyümesi arasında güçlü pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Eğitimin artması ile birlikte bireylerin elde ettiği bilgi, tecrübe ve deneyimler ülkenin kalkınmasına ve büyümesine etki etmektedir. Bu bağlamda çalışanların eğitimine yapılacak yatırımlar da, bir ülkenin uzun dönemde sürdürülebilir kalkınma ve büyümesini sağlayan en önemli etmeni hale gelmektedir. Nitekim bu yaklaşıma beşeri sermaye teorisi denmektedir.

1.4. Beşeri Sermaye Yatırımı Olarak Eğitim

Beşeri sermaye, bireylerin işgücüne katılmadan önce aldıkları eğitim ve işbaşındaiken aldıkları hizmet içi eğitim doğrultusunda bireylerin ekonomik bir değer üretmesini sağlayan bilgiler ile kendini geliştirmesi neticesinde oluşan bireysel özelliklerin bütünü olarak ifade edilebilir. Beşeri sermaye kavramının bilimsel bir teori haline gelmesi, klasik iktisadın öncü ismi Adam Smith'in vasıfsız ve vasıflı emek arasındaki ayrımı vurguladığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Adam Smith, eğitilmiş ve deneyimli işgücünün aldığı eğitime ve kazandığı becerilere uygun işlerde istihdam edilirse daha yüksek kazanç elde edeceğini ve elde ettiği kazançların yanında topluma da fayda sağlayacağını; eğitimsiz ve tecrübesiz işgücünün ise fiziksel güç gerektiren işlerde çalıştırılmasının gerektiğini belirtmiştir (Manga ve öte., 2015: 46-47).

Beşeri sermayenin bir diğer tanımı ise, "üretim katılan bireylerin sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek, tecrübe, tutum, davranış ve değerler toplamı ile fiziki ve zihinsel açıdan sağlık düzeyi" şeklindedir (Aykırı ve Tokucu, 2017: 265).

Beşeri sermayenin oluşmasına etki eden eğitim, sağlık, beslenme ve göç faktörleri arasından bireyin gelişimini doğrudan sağlayan ve beşeri sermayeyi oluşturan diğer etmenlerin oluşmasına da dayanak oluşturan en önemli etken

eğitimidir (Altay ve Pazarlıoğlu, 2007: 99). Bireylerin nitelikli olmasını sağlayan en önemli beşeri sermaye faktörünün eğitim olması nedeniyle, beşeri sermayeye ilişkin çalışmalarda genelde eğitim ile beşeri sermaye birbiriyle aynı kavram olarak kullanılmaktadır (Eser ve Gökmen, 2009: 45).

Beşeri sermaye, bilginin ve teknolojinin öneminin giderek arttığı günümüzde bireylerin nitelikli bilgi ile teknolojiyi kullanabilme yeterliliğine sahip olmak ve meslek hayatına hazırlanmak için yöneldiği eğitim yatırımlarını ifade etmektedir. Eğitim yatırımları, beşeri sermayeye sağladığı olumlu etkilerle birlikte toplumsal bütünleşme, toplumsal kontrol ve toplumsal değişmeyi de sağlamaktadır (Çolak, 2010: 114). Bireylerin eğitim neticesinde edindiği nitelikleri ve becerileri ifade eden beşeri sermaye, aynı zamanda bireylerin sağlık ve beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak kazanılmış insani özelliklerini de kapsamaktadır. Beşeri sermaye kavramı ilk olarak 1960'larda Theodore W. Schultz tarafından öne sürülmüştür (Özyakışır, 2011: 52). Bu yıllarda ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak ortaya çıkan beşeri sermaye, sonraki süreçte önemli çalışmaların odak noktası olmuştur (Koç, 2013: 248). Beşeri sermayenin teknolojik gelişmelerle birlikte ekonomik büyümedeki yeri belirginleşmiş, bireysel ve toplumsal gelişmeye sağladığı katkının araştırılmasına yönelik çalışmalar da artmıştır (Aykırı ve Tokucu, 2017: 266).

Eğitim yatırımları bireylerin bilgi ve becerilerinin artırılmasını, işgücünün nitelikli hale gelmesini, sürdürülebilir ekonomik gelişme için önemli bir güç olan insan faktörünün harekete geçirilmesini, performansının artırılmasını ve beşeri sermayenin gelişmesini sağlamaktadır. Eğitim yatırımlarının bireylerin bilgi birikimi üzerinde sağladığı doğrudan katkı, aynı zamanda toplumların ve ülkenin gelişmesine de dolaylı yoldan katkı sağlamaktadır. Eğitim yatırımlarının daha gerçekçi şekilde ölçülebilir olması, eğitimin diğer beşeri sermaye yatırımları arasında özel bir öneme sahip olmasını sağlamış ve beşeri sermaye ile eğitim kavramlarının birlikte kullanılması yaygınlaşmıştır (Akça, 2015: 858-859).

Hammaddeye sahip olmak ve düşük işçilik maliyetleri, geçmiş dönemlerde yatırımları çekmek için avantaj sağlarken, günümüzde

geçerliliğini yitirmiştir. Bu değişim, gelişmekte olan ülkeleri teknoloji ve yönetim becerileri gibi alanlara yöneltmektedir. Beşeri sermaye gücüne sahip olan ülkeler; sermaye yatırımlarını kendine çekmeye başlamış, nüfusun eğitilmiş olmasının getirisi olarak sosyal ve ekonomik açıdan olumlu yönde etkilemiş ve kalkınma noktasında avantaj elde etmiştir (Özyakışır, 2011: 62).

Nitekim ekonomik ve sosyal açıdan gelişmek ve uluslararası alanda rekabet edebilmek için bilgili, becerikli ve alanında yetişmiş bireylere ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın eğitim yatırımları neticesinde giderilmesini ise beşeri sermaye sağlamaktadır. Eğitimin beşeri sermaye yatırımı olarak görülmesi; nüfusun niteliğinin ve mevcut becerilerinin geliştirilmesini, hizmet ve üretim sürecinde verimliliğini, ülke ekonomisinde büyümeyi, milli gelir ve refah düzeyini arttırmaktadır. Beşeri sermaye yatırımı sonucunda bilgi, beceri ve tecrübesine göre farklı özelliklere ve vasıflara erişen bireyler, faaliyet gösterdiği alana sağladığı katkı derecesine göre kazanç elde etmektedir. Bireylerin eğitim seviyesi ile niteliği ne kadar yüksek olursa, verimliliği ve bu doğrultuda elde ettiği gelir de o derece yüksek olmaktadır (Özgüner ve Özgüner, 2014: 367-368).

Beşeri sermayeyi oluşturan etkenleri belirlemek için yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu, uzun bir süreci kapsayan ve belirli maliyetlere katlanmayı gerektiren eğitimi öne çıkarmıştır. Eğitim için katlanılan harcamalar, üretim ve tüketim aşamasında fayda sağlayacağı için tüketim olarak değil, yatırım olarak değerlendirilmektedir. Eğitimin uzun süreli bir yatırım olması ise, getirisinin de uzun süre devam etmesini sağlamaktadır (Aykırı ve Tokucu, 2017: 264).

Yazında beşeri sermaye teorisi hakkında bazı eleştiriler mevcuttur. Bu eleştiriler incelendiğinde beşeri sermaye modelleri hakkında farklı görüşlerin olduğu ortaya çıkmaktadır.

1.5. Beşeri Sermaye Teorisine Yönelik Eleştiriler

Elbette beşeri sermaye yaklaşımı tüm görüşler tarafından kabul gören bir yapıda değildir. Farklı görüşlere sahip iktisatçılar, beşeri sermaye teorisini farklı özelliklerden dolayı eleştirmişlerdir. Örneğin, klasik iktisadi görüşe göre sermaye, üretime katılan depolanabilir fiziksel kaynakları ifade ederken;

günümüzde ise üretime değer katan fiziki ve beşeri kaynakların tamamını ifade etmektedir. Beşeri sermayeden verim almak ve ekonomik büyümeye katkı sunmasını sağlamak için, mevcut niteliklerinin çalışma koşullarına en uygun zamanda üretime aktarılması gerekmektedir. Beşeri sermayeden faydalı olabileceği en iyi zamanda yararlanılmazsa, fiziki kaynaklar gibi üretim sürecine kadar stoklanamayacağından dolayı vasfi azalacaktır ya da zamanla yitip gidecektir (Aykırı ve Tokucu, 2017: 266).

Diğer yandan bireyler niteliğini, emek piyasasında talep edilebilirliğini ve faaliyet gösterdiği çalışma alanında verimliliğini artırmak ve istihdamda kalma süresini uzatarak emek piyasasındaki değerini yükseltmek için, temel ve mesleki eğitim yatırımında bulunmaktadır. Ancak bu olumlu etki, bireyin istihdamda kalma süresiyle doğru orantılı olmaktadır. Bireyin işsiz kalması ve bu sürecin uzaması durumunda ise edindiği bilgiyi, beceriyi ve niteliğini üretim sürecine aktaramayacağı için beşeri sermaye yapısında gerilemeye sebep olacaktır (Erikli ve Bayat, 2019: 311).

1980'lerden itibaren bilgiye ve teknolojiye dayalı üretim yöntemlerinin öne çıkması, bu teknolojiyi etkin bir şekilde kullanarak ekonomik büyümeye ve kalkınmaya ivme kazandıran beşeri sermayenin öneminin daha fazla anlaşılmasını sağlamıştır. Beşeri sermayenin sadece üretim faktörüymüş gibi algılanması ise bu yöndeki eleştirileri beraberinde getirmektedir (Alper ve öte., 2015: 567).

Eleştirilerden en dikkat çekicisi modellemeye yapılan eleştirilerdir. Buna göre üretim sürecinin en önemli faktörü olan beşeri sermayenin kalkınmaya etkisini ölçmek için uygulanan yöntemlerde bu etkiyi; Romer'in "okuma yazma oranı", Barro'nun "ilk ve ortaokula kayıtlı bireylerin oranı" ya da Barro ve Martin'in "nüfusun okula devam ettiği ortalama yıl sayısı" üzerinden ortaya koymuşlardır. Benhabib ve Spiegel ise, elde edilen verilerin sınırlı olması dolayısıyla gözlemlenebilecek değişkenlerin kalkınmaya doğrudan etkisinin değil; bir yatırım olarak beşeri sermaye stokuna etkisinin değerlendirilebileceğini belirtmişlerdir. Cheng ve Hsu ise ekonomik büyüme ve beşeri sermaye arasında karşılıklı ilişki olması dolayısıyla regresyon analizine ilişkin sonuçların istatikselsel açıdan yanlış olacağını belirtmiş ve bu

ilişkinin nedensellik testleri ile incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Tepecik, 2000: 46-47).

Beşeri sermaye teorisine göre kişiler edindikleri niteliklerini işine yansıtması neticesinde verimliliği sağlamakta ve böylece daha yüksek ücret kazanmaktadır. Teknolojinin vasıflar üzerindeki etkisini araştıran literatür yazarları ise, beşeri sermayenin oluşması ile kullanılmasının aynı şey olmadığını öne sürmektedir. Yani, işgücünün niteliğindeki artışa bakarak işlerin niteliğinin de arttığını söylemek doğru değildir. Özellikle sanayileşmiş toplumlarda ortalama eğitim sürelerinin artması, işlerin gerektirdiği vasıf düzeylerinin arttığı anlamına gelmediğini öne sürmektedirler (Dikmen, 2004: 172).

Beşeri sermaye teorisi, bireylerin eğitim taleplerinin beşeri sermayeyi oluşturacağını sorgulamadan kabul etmektedir. Ancak eğitimin asıl amacının ekonomik işlev sağlamak olmadığını vurgulayan Sweetland, ekonomik durumun kötüye gittiği dönemlerde eğitilmiş kişilerin işsiz kalma nedenlerini ve eğitim seviyesinin artmasına rağmen yaşam koşullarında düşüş yaşanması durumunda eğitimin ekonomik büyümeyi garantileyemeyeceği görüşünü öne sürmektedir (Şahin, 2010: 189).

Eğitimde geçirilen sürenin uzaması, eğitim seviyesinin yükselmesi ve eğitimin kalitesinin artması ile kazançların da yükselteceği görüşü 1945 yılına kadar geçerliliğini korumuştur. 1945'ten 1970'li yıllara kadar eğitim seviyesi artmaya devam etmiş ancak, ücretlerin artışında bir tıkanma yaşanmış ve eğitimin daha fazla ücret getireceği görüşü popülerliğini kaybetmiştir (Şahin, 2010: 191).

Beşeri sermaye teorisine yönelik çalışmalarda; nitelikli bilgi edinilmesinin, teknolojiye yeniliğin, ekonomide gelişmenin ve üretimde maliyetlerin düşürülmesinin kaynağı olarak eğitim görülmektedir. Ekonomik ve toplumsal gelişmeye katkı sağlamasına rağmen, beşeri sermaye modelinde ekonomik büyümenin istikrarlı varsayıp uluslararası karşılaştırmaların yapılması; bireysel karşılaştırmalarda ise tüm bireylerin zekâ, yetenek, zaman ve refah seviyesi açısından aynı seviyede olduğunun varsayılması eleştirilere neden olmaktadır (Gökçen, 2006: 29).

Eğitimnin bireysel ve toplumsal maliyet farklılıkları da yapılan eleştirilere konu olmaktadır. Gelişmekte olan ũlkelerde nũfusun gũn geętikęe artması, eğitim talebini de artırmaktadır. Devletler kısıtlı fonlarını ihtiyaç duyulan alanlar arasında eşit bir şekilde paylaştırarak toplumun genelinin yararlanmasını sağlayacakken, eğitim talebini karşılamak amacıyla kullanmak durumunda kalmaktadır. Eğitimin devlet tarafından giderek artan finansmanı, sosyal ve toplumsal maliyeti yũkseltmektedir. Yeni iş alanlarının oluşturulması için kaynak ayrılmadığından dolayı, eğitimi işsizlerin sayısı da artmaktadır. Bu gibi durumlar, eğitimi bireylerin daha fazla verimli olacağı ve kaynakları etkin bir şekilde kullanarak toplumun ve milletin refah seviyesinin artacağı yũnũndeki beşeri sermaye gũrũřũnũn eleştirilmesine neden olmaktadır (Tepecik, 2000: 48).

Beşeri sermaye teorisine yũnelik eleştiriler devam ederken, eğitimin ũnemi ise her geçen gũn artmaktadır. Mevcut araştırma eğitimin emek piyasası ũzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda devam eden bũlũmde emek piyasasına ilişkin detaylara yer verilmiştir.

2. BÖLÜM

EMEK PİYASASI

2.1. Emek Piyasası Kavramı

Bir yerleşim yerinde, bölgede ve ülkede yaşayan toplam nüfus içerisinde; alt sınırını genellikle zorunlu eğitimin bitişi, üst sınırını ise emeklilik yaşının oluşturduğu çalışma çağındaki (15-64 yaş) nüfusun emek arzı ile bu emeği talep edenlerin bir araya geldiği yapıya emek piyasası, bir diğer adıyla işgücü piyasası denmektedir (Cerev ve Yenihan, 2017: 78-79).

Refah düzeyinin artması, gelirin adaletli dağıtılması, kaynakların etkin bir biçimde kullanılması ile sosyal güvenlik sisteminin işlerliği, ekonomik yapının emek piyasası kanadının sorunsuz bir şekilde işlemesine bağlıdır. Emek piyasasının sorunsuz bir şekilde işlemesi ise; reel ücretler, işgücüne katılma oranı, istihdam oranı ve işsizlik oranı gibi unsurlar ile yakından ilişkilidir (Kesici, 2011: 77).

20. yüzyılda ölçek ekonomisi prensibiyle montaj bantları gibi mekanik sistemler ve makineler aracılığıyla kitlesel üretim yapılmasını sağlayan Fordizm'in önemi, II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda ABD'de, savaştan sonraki yıllarda ise Avrupa'da artmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise, monoton üretim kalitenin düşmesine, kitlesel talebin azalmasına ve kârlılığın düşmesine; verimlilik ve ücret artışları arasındaki doğru orantının bozulması neticesinde ise enflasyon ve işsizlik oranlarının artmasına neden olmuştur. 1970'li yıllara gelindiğinde ise petrol krizlerinin yaşanması, kârlılığın devamı için yeni bir üretim sistemi olan Post-Fordizm'in, yani üretim sisteminde esneklik anlayışının uygulamasını gerekli kılmıştır. Post-Fordizm, teknolojiye yaşanan gelişmeler neticesinde aynı ürün bandında farklı nitelik ve niceliklerde üretime imkân tanıyan esnek mekanik sistemleri kullanması nedeniyle Fordizm'e oranla daha az sayıda iş gücü gerektirmiştir. Esnek üretim ve yönetim teknikleri işverenlerin üretimdeki etkinliklerinin artmasını sağlarken, emek piyasası koşullarının işçi aleyhine gelişmesine de neden olmuştur (Yüceol, 2005: 504).

1970'li yılların ilk çeyreğinde meydana gelen petrol şokları, piyasa şartlarının değişmesine ve ekonomik krizlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu krizlerin atlatılması için çözüm önerisi olarak neo-liberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, neo-liberal politikaların etkisiyle ekonomik yapıların giderek kırılganlaşması, krizlerin süreklilik kazanması ve işsizliğin artması, başta emek piyasaları olmak üzere toplumları derinden etkilemiştir. Ekonomide meydana gelen gerilemeyi durdurmaya, işsizlik oranlarındaki hızlı yükselişi engellemeyi ve emek piyasasına erişimde fırsat eşitliğini sağlayarak istihdamı artırmayı hedefleyen hükümetler; ekonomik ve siyasi yapısına, kültürlerine ve refah rejimi gibi faktörlere göre emek piyasası politikaları geliştirmiştir (Koç ve Gümüş, 2019: 204-206).

Hane halkının büyük çoğunluğunun ana gelir kaynağı olan ücretli iş; eşitliğin, demokrasinin ve sosyal uyumun temel ilkelerini güçlendirmektedir. Bu nedenle birey merkezli gelişmenin desteklenmesi ve kalkınma hedeflerine ulaşılması için, bireyin ücretli bir işte çalışmasını sağlayacak olan emek piyasaları önemli bir konumdadır (ILO, 2019: 5).

Ülkelerin nüfus miktarı, yaş ve cinsiyet yapısı, çalışma istek ve iktidarına sahip olan işsizler ile fiilen çalışmakta olanları kapsayan işgücü miktarı ile işgücüne katılma oranı ve göç hareketleri işgücü arzını belirlemektedir (Taş ve Bozkaya, 2012: 157). İstihdamın sektörel dağılımının ortaya koyulması ise, bir ülkenin gelişmişliğine ilişkin değerlendirme yapılmasına fırsat verebilmektedir. İstihdamın yoğunlaştığı kesimlerin ve iş gücü piyasası yapısının belirlenmesi ise işgücü talebinin analiz edilmesine bağlı olmaktadır (Taş ve Bozkaya, 2012: 158).

Emek kavramı, bireylerin üretim ve hizmet sürecine bedensel ve zihinsel güçleriyle ya da yetenekleri ile sundukları katkıyı ifade etmektedir. Bireyler sundukları emeğin karşılığında gelir olarak ücret almaktadırlar (Orhan ve Erdoğan, 2008: 227). Emek unsurunun istihdamda yer alması ve karşılığında gelir olarak ücret elde edebilmesi için soyut bir kavram olarak kurgulanan emek piyasasında bu piyasanın diğer fonksiyonu olan emek talebi ile bir araya gelmesi gerekmektedir (Işığışık, 2011: 3).

Ekonomide mevcut olan piyasalar içerisinde en önemlisi olarak kabul edilen emek piyasası, işgücüne vasıflarına uygun işi bulma, işverenlere ise üretim ve hizmet süreci için belirlediği ölçütler doğrultusunda ihtiyacı olan işgücünü seçme kolaylığını sağlamaktadır. İşgücünün büyük çoğunluğu hizmetlerinin karşılığında gelir elde etmek için emek piyasasında yer alırken, birçoğu ise iş görmedikleri zamanın artan kısmında beceri kazanmak için yer almaktadır (Işığışık, 2011: 4). Bu bağlamda ana unsuru insan olan emek piyasasının özellikleri para ve mal piyasalarından farklıdır.

2.2. Emek Piyasası Özellikleri

Emek piyasası sorunlarının çözümüne yönelik politikaların belirlenmesi, emek piyasası etkinliğinin artırılması ile sürdürülebilir kalkınmanın ve refah düzeyinin sağlanması için, emek piyasasına ilişkin özelliklerin bilinmesi gerekmektedir (Şentürk, 2015: 115). Bu özellikler yedi başlık altında incelenebilir.

2.2.1. Piyasaların Çok Sayıda Oluşu

Meslek grupları, beceri gerekleri, coğrafi alan gibi faktörler bakımından sınıflandırılabilen ve işgücünün birbirleri ile ilişkili olan bir emek piyasasından diğer emek piyasasına geçmesinin mümkün olduğu binlerce emek piyasası vardır. Emek piyasası meslekler göz önünde bulundurulduğunda otomobil tamircileri piyasası, marangoz işçileri piyasası, garsonlar piyasası gibi sınıflandırılabilirken; coğrafi alan göz önünde bulundurulduğunda ise Marmara Bölgesi emek piyasası, İç Anadolu Bölgesi emek piyasası şeklinde sınıflandırılabilir (Biçerli, 2000: 4; Işığışık, 2011: 4).

2.2.2. Tek Bir Merkezi Fiyatının Olmaması

Tarımsal mallar ve hammaddeler için çok sayıda satış noktası bulunsa da bu grup arasındaki iletişim, fiyatları dar bir alanda tuttuğu için genel itibarıyla tek bir satış fiyatı bulunmaktadır. Ancak bu durum, emek piyasası için söz konusu değildir (Işığışık, 2011: 4). Emek piyasalarının en önemli özelliklerinden biri de işveren ve işçi açısından tam ve gerekli bilgi akışı yoktur. İşverenlerin, işçilerin verimlilik kapasitelerini ölçmesi ve piyasada daha iyi niteliklere sahip başka işçilerin olup olmadığını bilmesi; işçilerin ise

buldukları işin kendisi için ne kadar uygun ve tatmin edici olduğu, piyasada daha iyi işler bulup bulamayacağını değerlendirmesi bilgi eksikliği nedeniyle güçtür (Işığışok, 2011: 4-5).

2.2.3. İşçilerin Homojen Olmaması

Hammadde ve yarı mamuller farklı markalarda sunulsa da aslında tümüyle standarttır. Emek ise; yaş, cinsiyet, zekâ, yetenek, fiziksel güç ve enerji, motivasyon, belirli işlere yatkınlık, risk alma isteği, resmi eğitim, iş tecrübesi ve işyerinde eğitim vb. gibi birçok faktör açısından farklıdır (Işığışok, 2011: 5).

2.2.4. İstihdam İlişkisinin Sürekliliği

Emek piyasalarını diğer piyasalardan ayıran bir diğer özellik ise, emeğin çalıştırılmasında sürekliliğin esas olmasıdır. İşverenler piyasa koşullarının aynı kalması durumunda; özel bilgilerin çalışanlara aktarılması aşamasında katlanılan işyerinde eğitim maliyetine tekrar katlanmamak, işçi devrinin artmasının ve takım çalışmasının kesintiye uğramasının önüne geçmek için, kriterlerine uyan yeterli emek arzı ile her zaman karşılaşmayacağı durumunu da göz önüne alarak verimli olan ve çalışma kurallarına uyan işçilerini sürekli bir şekilde istihdam etmek isterler. Emeğin çalıştırılmasında süreklilik işverenlere bu yönde fayda sağlarken; işçilere ise çalışma şartlarına ve arkadaşlarına aşinalığın artması neticesinde verimlilik artışı ile kıdem tazminatı, izin hakkı ve emeklilik güvencesi gibi haklar sağlamaktadır (Biçerli, 2000: 5-6).

2.2.5. İşçinin Emeği ile Birlikte Kendisini de Sunması

İşçiler, kendisinden ayırmayacağı emeği arz ederken işin yapılacağı yerde fiziksel olarak da bulunmuş olmaktadır. Bir başka ifadeyle işçiler yetenekleri, deneyimleri ve bilgileri ile bütünleştirip bir değer oluşturduktan sonra arz ettikleri emeği ile birlikte kendisini de sunmuş olmaktadır. Bu nedenle işçiler için alacağı ücret kadar, işin hangi koşullarda yapılacağı da önemlidir. İşverenler istihdam paketinde sunacağı unsurlar arasında, ücretle

birlikte pazarlığın önemli bir aşamasını oluşturan gerekli çalışma olanağını da bulundurması gerekmektedir (Işığışok, 2011: 5).

2.2.6. İşçilerin Pazarlık Güçlerinin Az Olması

Genel itibariyle emek arzının açık iş sayısından fazla olması ve işçilerin kısıtlı kaynaklar dolayısıyla işe başlama ihtiyacının acil olması durumu, işverenlerin çalışmak isteyenler arasından seçim yapmasına fırsat vermekte ve istihdam şartlarının belirlenmesinde elini güçlendirmektedir. Niteliksiz emeğe göre ikame edilebilmeleri güç olan yöneticiler, nitelikli ustalar ve profesyonel çalışanların işverene karşı pazarlık gücü varken; sendikaların olmadığı çalışma ortamları başta olmak üzere, ikame edilebilirliği kolay olan niteliksiz işçilerin işverene karşı pazarlık gücü olmamaktadır. İşverenler, işçilerin pazarlık gücünün olmadığı durumlarda ücretlerin ve çalışma şartlarının belirlenmesinde hâkim konuma gelmektedir. İşçiler ekonominin genişleme dönemlerinde emek talebinin fazla olması nedeniyle iş bırakma veya başka bir işe geçme konusunda iradesini ortaya koyabilirken, emek talebinin azaldığı ve işsizliğin arttığı ekonominin durgunluk dönemlerinde işlerini korumaya çalışmaktadır (Biçerli, 2000: 7-8; Işığışok, 2011: 6).

2.2.7. Emek Talebinin Türetilmiş Bir Talep Olması

Mal ve hizmet piyasasında talebi belirleyen temel etken, mal ve hizmetin tüketicilere sağlayacağı faydaya bağlıken; emek piyasasında talebi belirleyen etken ise, türetilmiş bir nitelik olarak mal ve hizmet üretimine bağlı olmasıdır. Mal ve hizmet talebinin arttığı ekonominin genişleme dönemlerinde, emek piyasaları ile mal ve hizmet piyasaları arasındaki sıkı ilişki nedeniyle üretici konumundaki işverenlerin emek talebi de artmaktadır. Mal ve hizmet talebinin azaldığı ekonominin duraklama dönemleri ile herhangi bir mal ve hizmet üretiminin söz konusu olmadığı durumlarda ise emek talebi daralmaktadır (Biçerli, 2000: 8).

Emeğin üretime katılabilmesi için birbirini tamamlayan faktörlerin, emek arzı ile emek talebinin bir araya gelmesi gerekmektedir. Emek arz ve talebinin bir araya geldiği ve emeğin karşılığı olarak ücretin belirlendiği emek piyasası; işgücüne niteliğine uygun işi bulma imkânı sağlarken, işverenlere ise üretim

için ihtiyacı olan nitelikte işgücünü seçme olanağı vermektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 3).

Emek piyasasının özelliklerinin incelenmesiyle birlikte çalışmadaki uygulama modelinin değişken grubunu oluşturan emek piyasası dinamiklerinin de ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir.

2.3. Emek Piyasası Dinamikleri

İşgücünün miktarı ve niteliği, ülkelerin insan kaynağını yansıtır. Emek piyasasının dinamiklerini oluşturan toplam işgücü arzı, nüfus artışı ve azalışına bağlıyken; işgücü talebi ise ekonomik koşulların sonucuna bağlıdır (Şentürk, 2015: 114).

Bu bağlamda emek piyasasının dinamikleri OECD tarafından; istihdam oranı, işe bağlı kazanç, emek piyasasına olan güvensizlik ve uzun dönemli işsizlik ile ölçülmektedir.

2.3.1. İstihdam Oranı

Genel itibariyle üretim faktörlerinin üretim sürecine katılması olarak açıklanan istihdam kavramı, esasında emeğin üretimde girdi olarak kullanılmasını ifade etmektedir. İstihdamın; üniversite yurtları, yetiştirme yurtları, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapisane, kışla vb. yerlerde ikamet edenlerin dışında kalan kurumsal olmayan nüfus içindeki oranına ise istihdam oranı denmektedir. Emek piyasasında işsizler dışarıdakiler olarak nitelendirilirken, istihdam edilenler ise içeridekiler olarak nitelendirilmektedir (Cerev ve Yenihan, 2017: 79).

İstihdam kavramı mal ve hizmet üretiminin gerçekleşmesi için gerekli olan emek, toprak, sermaye ve girişimcilik faktörlerinin üretim sürecinde yer alması olarak ifade edilmektedir. Bu faktörler içerisinde emek faktörü, üretimin gerçekleştirilmesi için diğer üretim faktörlerini birleştirici rolü üstlenmesi nedeniyle, istihdamın dar anlamda emek faktörünün üretim sürecinde çalıştırılması olarak kullanılmasına neden olmuştur. Çalışma beceri ve arzusunda olan bireylerin, cari ücret ve çalışma şartlarında üretim sürecine katılması durumunda tam istihdam gerçekleşmiş olmaktadır. İşgücünün bir kısmının kendi isteği ile çalışmaması durumunda ise eksik istihdamı

oluşturmaktadır. İstihdamın gerçekleştirilmesinde önemli bir faktör olan emek faktörünün üretime dahil edilemeyen kısmı, işsizliğin oluşmasına neden olmaktadır (Taş ve Bozkaya, 2012: 152).

Bir sektörde, bir bölgede ya da bir ekonomide istihdam edilenlerin toplam miktarı, istihdam hacmi olarak ifade edilirken; istihdam edilen işgücünün toplam işgücüne oranı ise istihdam oranı olarak ifade edilmektedir. İstihdam arttıkça, milli gelir de artmaktadır. Ancak milli gelirdeki bu artışın, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabildiği “tam istihdam” seviyesine yaklaştıkça azalan verimler yasası gereği, daha düşük oranlarda gerçekleşeceği ileri sürülmektedir. Teoride tanımlanan tam istihdam seviyesine pratikte ulaşmak için, emek talebinin emek arzından fazla olması gerekmektedir. Ancak çalışmak isteyen tüm bireylerin iş bulduğu ve kimsenin işsiz kalmadığı bir durumun gerçek hayatta karşılığını bulması güçtür (Işığışık, 2011: 21).

İstihdam oranı, istihdama ilişkin en önemli göstergedir ve bir ülkede belirli bir dönemde istihdam edilen bireylerin aktif nüfusa oranlamasıyla hesaplanmaktadır. Yapılan hesaplama, istihdam edilenlerin aktif nüfus içindeki göreceli ağırlığını, yüzde kaçının istihdam edildiğini göstermektedir (Işığışık, 2011: 22).

$$\text{İstihdamOranı} = \frac{\text{İstihdamEdilenler}}{\text{AktifNüfus}} \times 100$$

İstihdam seviyesi, emek piyasasına emeğini arz eden bireyler arasından koşullar elverdiğince iş bulup çalışanların toplamını ifade etmektedir. İstihdam oranı ise, istihdam edilen bireylerin sayısının işgücü sayısına oranlanması ile bulunmaktadır. İşgücü seviyesinden istihdam seviyesinin çıkartılması neticesinde bulunan aradaki fark ise işsizlik oranını vermektedir (Metin, 2003: 5).

İstihdam, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve refah seviyesini artırmak için özgür iradeleri ile emeğini arz eden bireylerin, işverenlerce doğal kaynak ve sermaye faktörü ile birlikte üretim sürecine dahil edilmesi ve üretimde yarattıkları değer karşılığında ücret verilmesi olarak tanımlanmaktadır. Emek karşılığında “ürün” elde edilmesi, elde edilen

ürüne karşılık “gelir” elde edilmesi, gelir ile toplum içinde “saygınlık” kazanılması ve üretim sürecinde “devamlılık” sağlanması neticesinde tam manasıyla istihdam sağlanmış olmaktadır (Işığık, 2011: 19-20).

Üç Sektör Kanunu’na göre bir ekonomide; tarım sektörünün payı sürekli olarak azalırken, sanayi sektörünün payı belirli bir döneme kadar artmaya devam etikten sonra duraklamakta ve düşük oranlarda da olsa azalmakta, hizmet sektörünün payı ise ekonomik gelişmeyle birlikte sürekli olarak artmaktadır (Karabıyık, 2012: 1289). Bireylerin çalıştığı kesime göre dağılımı, ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren başka bir istihdam göstergesidir. Geri kalmış ülkelerin istihdam yapısında ücretsiz aile işçiliği halen önemli bir yere sahipken, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin istihdam yapısında ise ücretli işler önemli bir yer tutmaktadır (Şahin, 2007: 559).

OECD tarafından ölçülen, emek piyasası dinamiklerini oluşturan bir diğer değişken de işe bağlı kazançtır.

2.3.2. İşe Bağlı Kazanç

Küreselleşmenin bir sonucu olarak değişen yaşam şartları, gelir yönteminin refah seviyesini ölçmede yetersiz kalmasına neden olmuş ve refah seviyesinin ölçülmesi için gelirin yanı sıra, çeşitli faktörlerin de ele alınmasını gerekli kılmıştır. OECD bu amaçla, 2011 yılında uygulamaya başladığı “Daha İyi Yaşam Endeksi” (Better Life Index) ile ülkelerin gayri safi yurt içi hasılası gibi gelir kaleminin dışındaki kriterleri de göz önünde bulundurmaya, refahı daha geniş şekilde tanımlamaya ve ölçmeye çalışmıştır (Şenaras ve Çetin, 2016: 36).

Bu bağlamda çalışanlar işyerine sunduğu katkının, verdiği emeğin karşılığında ekonomik bir kazanç olarak ücret elde etmektedir. Çalışanların yaptıkları iş karşılığında almak istedikleri ücret ile işverenin verdiği ücretin örtüşmemesi iş doyumunu olumsuz yönde etkilemektedir (Eğinli, 2009: 41). Çalışanların emekleri karşılığında maddi kazanç beklentisi içerisinde olmasının öncelikli nedeni, yaşamlarını devam ettirmek için gerekli olan fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasında ücretin önemli bir araç olmasından

kaynaklanmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte bireylerin beklentilerinin de artması, maddi kazanç beklentisini de artırmıştır (Sağır, 2016: 421). Nitekim bireylerin çalıştıkları iş, refahını artırmasını sağlamaktadır (Akar, 2014: 6).

Burada vurgulanması gereken bir önemli nokta da “istihdam oranı” ve “işe bağlı kazanç” değişkenlerinin emek piyasasının pozitif göstergelerini temsil etmesidir. Buna göre bir ülkedeki istihdam oranının ve işe bağlı kazançların artması ülkedeki pozitif emek piyasası göstergelerinin iyileştiğini ifade etmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerin tamamında bahsi geçen emek piyasası göstergeleri iyi durumdadır.

Emek piyasasının bir de negatif göstergeleri bulunmaktadır. Emek piyasasının negatif göstergelerin ilki, "emek piyasasına olan güvensizlik" değişkenidir.

2.3.3. Emek Piyasasına Olan Güvensizlik

OECD'nin Daha İyi Yaşam Endeksi'nde yer alan “istihdam” konu başlığının bir göstergesi olan “emek piyasasına olan güvensizlik” göstergesi, işsizlikle ilgili önceki kazançların yüzdesi olarak ölçülen beklenen kazanç kaybı olarak tanımlanmaktadır. Bu kayıp işsiz kalma riskine, işsizlik süresine ve devletin bu kayıplar karşısında işsizlere yönelik mali desteğine bağlıdır (<https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI>). İş kaybı riski yüksek olan işçiler, özellikle daha küçük sosyal güvenlik ağlarına sahip ülkelerde daha savunmasızdır.

Emek piyasasının negatif göstergelerin ikincisi ise, ülkelerdeki işsizlik oranıdır.

2.3.4. İşsizlik Oranı

Emek piyasasının temel göstergelerinden olan işsizlik oranı, işgücü içerisinde işi olmayan ancak iş arayan işgücünün oranını vermektedir. Ülkelerin işsiz sayısı, işgücü sayısına göre değişiklik göstermektedir. Toplam işgücü içindeki işsizliğin ölçülmesinde, işsizler ve işgücüne dahil olmayanların sayısından yararlanır. Söz konusu oran, “işsizler / işgücü * 100” formülünden yararlanılarak hesaplanmaktadır (Işığçok, 2011: 32).

Makroekonomik istikrar göstergesi olarak kabul edilen işsizlik oranının artması, açık iş sayısının azaldığını ve istihdam olanakları ile ekonominin daraldığını ifade ederken; işsizlik oranının azalması ise, ekonomide genişlemeyi ifade etmektedir (Işığışık, 2011: 33).

İşsizlik yaş, cinsiyet, eğitim, coğrafi bölge, meslek grupları, süre ve neden açısından sınıflandırılabilir. Bireylerin cari ücret düzeyinde çalışma imkânı olmasına karşın yaşamlarını devam ettirebilmeleri için; güvencelerinin olmamasını, ücret düzeyini, işi veya işyerini öne sürerek çalışmak istememesi durumunda ortaya çıkan işsizliğe iradi işsizlik denilmektedir (Taş ve Bozkaya, 2012: 153).

Ülkelerin işsizlik oranları cinsiyet, yaş, eğitim ve beceri faktörü başta olmak üzere çeşitli faktörler nedeniyle değişiklik göstermektedir. Örneğin kadınlar, aile içerisindeki sorumluluğunun erkeğe göre farklı olması nedeniyle farklı iktisadi alanlara yönelmekte ve emek piyasası uygulamalarından da farklı şekilde etkilenmektedir (Kavak, 1997: 23). İşsizlik oranları sermayenin düşük, teknolojinin ve iş güvenliğinin yetersiz, istihdam koşullarının düzensiz, girişin ise nispeten daha kolay olduğu informal sektörler ile kendi hesabına ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalışılan tarım sektöründe, olduğundan daha düşük çıkmaktadır (Metin, 2003: 11).

Dünya genelinde çalışma çağındaki nüfus 2018 yılında 5,7 milyara ulaşmıştır. Bu nüfusun %61,4'ü (3,5 milyar kişi) işgücüne katılım oranını oluştururken, %38,6'sı ise (2,2 milyar kişi) işgücü dışında kalmıştır. İşgücünün %58,4'ü (3,3 milyar kişi) ise istihdam oranını oluştururken, 172 milyon kişi ise işsiz kalmıştır (ILO, 2019: 5). Dolayısıyla işsizlik küresel bir sorundur.

İşsizlik olgusunun çoğunlukla ekonomik ve politik tartışmaların temelini oluşturması ve hükümetlerin enflasyon ile birlikte çözmeye çalıştığı temel sorunlardan başında gelmesi, işsizlik oranının başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde endişe duyulan bir faktör olmasına ve önemini korumasına neden olmuştur (Biçerli, 2000: 401). İşsizlik oranı ekonominin konjonktürel performansını ve ekonomik performansı göstermesi açısından çok önemlidir. İşsizlik oranındaki artış ile üretim kaybı arasındaki ilişkiyi

inceleyen ekonomistler arasından Arthur Melvin Okun, işsizlik oranındaki %1'lik artışın Gayri Safi Milli Hasıla'yı (GSMH) %2.5 oranında azaltacağını tespit etmiştir. Bu tespit, daha sonra "Okun Yasası" olarak kabul edilmiştir (Biçerli, 2000: 402).

Tüm dünyayı etkileyen küresel krizler, emek piyasasındaki mevcut işsizler arasına yeni işsizlerin katılmasına, işsizlik sorununun giderek büyümesine, işsizliğin ekonomik sorunun ötesinde çözülmesi gereken toplumsal sorunlardan biri haline gelmesine neden olmuştur. İşsizlik sorununun çözülmesi, istihdam yaratmaya yönelik politikaların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Gençler, 2011: 4).

Üretim faktörleri içerisinde emek faktörünün yeterince kullanılmamasını ifade eden işsizliğin bireysel ve toplumsal açıdan olumsuz sonuçları vardır. Hükümetler, işsizliğin olumsuz sonuçlarını azaltmak için öncelikli olarak bireylerin istihdama katılmasını sağlamak üzere aktif istihdam politikalarını uygularken; bireylerin işsiz kalması neticesinde oluşan olumsuz koşulların maliyetini azaltmak üzere ise pasif istihdam politikasını uygulamaktadır (Koç ve Gümüş, 2019: 208).

İşsizliğin sınıflandırılması ve işsizlik türlerinin tanımlanması, işsizlikle mücadele tedbirlerinin belirlenmesi ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından önemlidir. İşsizlik türleri genel itibariyle gizli işsizlik ve açık işsizlik olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici, yapısal, teknolojik, konjonktürel ve mevsimlik işsizlik, açık işsizlik türü olarak değerlendirilirken; teknolojik gelişme olmamasına rağmen üretim kapasitesinden fazla işgücünün istihdam edilmesi, istihdam edilen bu işgücünün üretimde etkin olmaması veya çok düşük verimle çalışması durumu ise gizli işsizlik olarak değerlendirilmektedir. Gizli işsizlik türü, nüfus artış hızının sermaye artış hızından yüksek olduğu gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde yaygın olarak görülmektedir (Kökocak ve öte., 2009: 829).

Üretimin en önemli faktörü olan emek unsurunun tam olarak kullanılmaması işsizliğe; işsizlik ise ekonomide üretim ve gelir kaybına neden olacağı ve bireyler ile çevresine maliyetler yükleyeceği için önemli bir sorun olmaktadır (Biçerli, 2000: 401).

Burada vurgulanması gereken bir diğerk önemli nokta ise “emek piyasasına olan güvensizlik” ve “işsizlik oranı” değışkenlerinin emek piyasasının negatif göstergelerini temsil etmesidir. Buna göre bir ülkedeki emek piyasasına olan güvensizlik düzeyi ve işsizlik oranının artması ülkedeki negatif emek piyasası göstergelerinin arttığını ifade etmektedir. Nitekim ekonomik olarak sorun yaşayan ülkelerin tamamında bahsi geçen emek piyasası göstergeleri zayıf durumdadır.

Buradan hareketle, ülkelerin emek piyasalarının pozitif göstergelerini iyileştirme ve emek piyasalarının negatif göstergeleriyle mücadele etme hedefleri bulunmaktadır. Bahsi geçen hedefleri gerçekleştirmenin birçok yolu olsa da mevcut araştırma bunun eğitim ile sağlanabileceğini ileri sürmektedir. Bu aşamada eğitim ve emek piyasaları ilişkisinin ortaya konması mevcut çalışmanın asıl amacını oluşturması bakımından önemlidir ve devam eden bölümde bu ilişkiye yer verilmiştir.

2.4. Eğitimin Emek Piyasası Üzerindeki Etkileri

Eğitim, bireylerin hayatlarına yön vereceğı; bilgi, beceri, tutum ve değerlerin edinilmesini, sosyal ve kültürel değışimlere uyumunu, temel ihtiyaçlar ile imkânlarla erişmesini ve ekonomik gelişmeyi hızlandıracak vasıflı işgücünün yetiştirilmesini sağlamaktadır. İşgücünün niteliğı artıkça; emek piyasasındaki mesleki statüsü, geliri ve istihdam edilme süresi vasıfsız işçilere kıyasla daha fazla artmaktadır (Durkaya ve Hüsnüoğlu, 2018: 55).

Emek arzının ve talebinin karşılaştığı emek piyasası, bireylerin kişisel tercihleri ile işverenlerin talepleri arasındaki etkileşim dolayısıyla dinamik bir yapı arz etmektedir. İşgücü arz ve talebine bağılı olarak gelişen koşullar, emek piyasasına yön vermektedir. Değışkenlik arz eden işgücü arz ve talebinde dengeyi ise ücretler sağlamaktadır (Özçalık ve Durmuş, 2014: 43).

Klasik iktisat teorisi ve Keynesyen iktisat teorisi, emek piyasasında ortaya çıkan işsizliğın nedenine iki farklı açıdan yaklaşmaktadır. Klasik teoriye göre, emek piyasasında tam istihdam ortamı olmasına rağmen çalışma isteğı olmayan kişiler nedeniyle doğal işsizlik oluşmaktayken; Keynesyen teoriye göre ise, işgücü arzına karşılık yeterli talebin olmamasından kaynaklı

olarak eksik istihdam ortaya çıkmakta ve bu nedenle emek piyasasında tam istihdam süreklilik arz etmemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin teknolojik altyapı ihtiyacı gereğince gerçekleştirdiği yatırımlar, toplumsal yapıda değişimi ve bazı endüstri alanları ile mesleklerin önemini yitirmesine neden olmaktadır. Önemi yitiren sektörlerdeki firmaların kapanması, otomasyon sistemlerinin üretimde vasıfsız emeğin yerini alması ve vasıfsız emeğe olan talebin azalması ile işverenlerin bu gelişmelere uyum sağlayacak vasıflı kişileri istihdam etmek istemesi yapısal işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yapısal işsizliğin etkisini en aza indirmek ve yeni iş süreçlerine hazır olmak için vasıflı, yani eğitilmiş olmak gerekmektedir (Bağcı, 2018: 349). Yeni iktisadi yaklaşımlara göre istihdam ortamının sağlanabilmesi ve işsizlik oranının düşürülmesinin temel koşulu ise, beşeri sermaye yatırımlarından, yani bireylerin kendisini geliştirmesine yönelik eğitim yatırımlarından geçmektedir (Özçalık ve Durmuş, 2014: 41). Eğitilmiş olmak ile istihdama katılmanın ve gelir elde etmenin aynı anlama geldiği günümüzde, daha yüksek gelir elde etmek ve istenilen statüye erişmek için eğitim yatırımlarının devamlılığı gerekmektedir (Buyruk, 2018: 616).

Küreselleşme sürecinde yaşanan ekonomik krizler işgücü piyasasında değişime neden olmuş, emek pazarındaki bu değişime uyum sağlayacak nitelikli işgücüne duyulan ihtiyaç artmıştır. Yeni ekonomik düzenin gereklerine göre eğitimin işlevi; emek piyasasının ihtiyacına cevap verecek ve uluslararası alanda rekabet edebilirliği artıracak nitelikli bireylerin yetiştirilmesini, istenilen çalışma ortamının oluşturulmasını, işgücünün yeni fırsatlara ulaşmasını ve kariyer planında istenilen mertebeye gelmesini sağlamaktır (Girginer, 2013: 92). Eğitime bu yönde bir işlevin yüklenmesi, eğitimin aynı zamanda bilgiye dayalı ekonominin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden şekillenmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır (Buyruk, 2018: 614).

Son yıllarda ekonomide ve üretimde dijitalleşmeye geçilmesi, yapılan işin niteliğini değiştirmiş; işgücünde, üretim örgütlenmesinde ve eğitimde dönüşümün yaşanmasını beraberinde getirmiştir (Buyruk, 2018: 602). Toplumsal ve ekonomik yapıda bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemi artmasıyla birlikte, içinde bulunduğumuz toplumsal ve ekonomik düzen bilgi

toplumu veya bilgi ekonomisi olarak kavramsal çerçeveye bürünmektedir (Buyruk, 2018: 615).

Son dönemlerde teknolojiye bağlı olarak değişen ekonomik sistemde esneklik kavramı da ön plana çıkmaktadır. İşverenler çalışma koşullarını ekonomik yapıya uygun olarak düzenlemekte ve çalışanlarının da bu sisteme uyum sağlamasını arzulamaktadır. Çalışanların sahip olduğu bilgi ve beceriler, teknolojiye dayalı üretimin gereklerini karşılayamaz veya işlerliğini kaybederse; yeni sisteme uygun bilgilerin edinilmesi, bu sisteme uyum sağlanması ya da emek piyasası içerisinde uygun olan başka bir çalışma alanına yönelmesini gerektirir. Bireylerin emek piyasasında talep edilebilirliğini artırması için, eğitim alması ve kendini geliştirmesi gereklidir (Buyruk, 2018: 621).

Bireylerin aldığı eğitim ve bu eğitimin seviyesi; hayatlarına yön vereceği bilgi, beceri, tutum ve değerleri edinmesini, sosyal ve kültürel değişimlere uyumunu, ekonomik gelişmeyi hızlandıracak vasıfları kazanmasını, dilediği işlere ve çalışma koşullarına erişmesini ve istihdamda kalma süresinin uzamasını sağlamaktadır. Bireylerin işgücüne katılımını eğitimle birlikte; bireylerin kişisel özellikleri, yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, sağlık koşulları, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum ile bireylerin vasıflarına göre alacakları ücreti de etkilemektedir. Vasıflı işçilerin aldıkları ücret; eğitim seviyelerine bağlı olarak artan mahareti, sorun çözme yöntemleri, iletişime açık olmaları, daha hızlı öğrenebilmeleri, yeni bilgi üretebilmeleri, ileri teknolojileri kullanabilme yeteneklerine bağlı olarak artan performansı dolayısıyla vasıfsız işçilere kıyasla yüksek olmaktadır (Durkaya ve Hüsnüoğlu, 2018: 55-57). Düşük ücret karşılığı istihdam şekli, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde görülen bir durumdur. Bunun en temel nedeni ise, çalışanların eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle üretim için gerekli olan donanıma sahip olmamasından ve üretim sürecinde kullanılan teknolojik altyapıya uyum sağlayamamasından kaynaklanmaktadır (İçli, 2001: 68).

Endüstri toplumlarının ortaya çıkışıyla iş bölümü düzeyinde organize olan bireyler, emek piyasasında ulaştığı statü neticesinde kendini yeniden keşfetmiş; insan hak ve özgürlükleri ile adalet ve eşitlik kavramlarının

yaygınlaşması neticesinde, yeni bir kişilik kazanmış ve bu kişiliğini toplumun merkezinde konumlandırmıştır. Sanayileşme ile birlikte önceden seçkin kesimlerin eğitilmesine odaklanan eğitim politikası da değişmiş; yeni eğitim politikalarında bilgiyi depolayacak, endüstri ilişkilerine uyum sağlayacak, üretim sürecindeki makine ve teçhizatı kullanarak hatasız iş yapacak ve üretimi artıracak nitelikli bireylerin yetiştirilmesine odaklanılmıştır (Yazıcı ve Düzkaya, 2016: 58-59).

Bireylerin eğitim seviyesinin artması aynı zamanda işgücünün niteliğini de artıracığı için, istihdam oranının ve işe bağlı kazancın da artması beklenmektedir. Buna karşılık eğitimin, işsizlik oranını ve emek piyasasına olan güvensizliği azaltacağı düşünülmektedir. Bu amaçla bu iki iddianın değerlendirilmesi için bir sonraki bölümde uygulamaya yer verilmiştir.

3. BÖLÜM

OECD ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmada 2017 yılı OECD ülkeleri için eğitimin emek piyasası üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu etkiler iki ana başlıkta sunulmaktadır. Araştırmanın en temel amacı; eğitimin emek piyasasının pozitif dinamiklerini artıran, negatif dinamiklerini ise azaltan bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Yazında yapılan inceleme sonucunda, özellikle eğitimin emek piyasasına olan etkisini ölçen bir çalışmanın olmadığı gözlenmiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın önemli bir boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

Bunun için 02.05.2020 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında ve TÜBİTAK ULAKBİM çatısı altında, Türkiye’de yayınlanan akademik dergiler için elektronik ortamda barındırma ve editoryal süreç yönetimi hizmeti sunan DergiPark veri tabanında "eğitim", "emek piyasası", "OECD" ve "eğitim ve emek piyasası" anahtar kelimeleri taratılmıştır.

Tablo 1: Eğitim ve Emek Piyasaları İle İlgili Lisansüstü Çalışmalar

Emek Piyasası			Eğitim			OECD			Eğitim ve Emek Piyasası			Sayı		
Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
16	4	20	7218	1446	8664	200	59	259	0	0	0	7434	1509	8943

Tablo 1, eğitim ve emek piyasası ile ilgili lisansüstü çalışmaları göstermektedir. Buna göre ulusal tez veri tabanında "eğitim" başlığını taşıyan 7.218 yüksek lisans tezine rastlanmıştır. "Eğitim" ve "emek piyasası" başlığını taşıyan 1450'si doktora tezi, 7.234'ü yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 8.684 lisansüstü tezin kaleme alındığı tespit edilmiştir.

Lisansüstü tez çalışmaları incelendiğinde, çalışmaların çoğunun "eğitim" alanında gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Az sayıda çalışma ise; "eğitim ve politikalar" (yüksek lisans tez sayı 4, doktora tez sayısı 1), "eğitim ve politika" (yüksek lisans tez sayı 1, doktora tez sayısı 1), "eğitim politikası" (yüksek lisans tez sayı 31, doktora tez sayısı 10), "eğitim ve istihdam-işsizlik ilişkisi" (eğitim ve istihdam yüksek lisans tez sayı 16, doktora tez sayısı 4), "istihdam ve işsizlik" (yüksek lisans tez sayı 11, doktora tez sayısı 1) ve "OECD ve eğitim" (yüksek lisans tez sayısı 4, doktora tezi yok) açısından incelenmiştir.

Tablo 2: Eğitim ve Emek Piyasaları İle İlgili Makale Çalışmalar

Emek Piyasası	Eğitim	OECD	Eğitim ve Emek Piyasası	Sayı
57	33450	843	0	34350

Tablo 2, eğitim ve emek piyasaları göstergeleri ile ilgili makale çalışmalarını göstermektedir. Buna göre, ulusal makaleler incelendiğinde "eğitim", "emek piyasası", kavramlarının başlıklarında geçtiği 33.507 makale tespit edilmiştir. Ulusal makalelerde de lisansüstü tezlerde olduğu gibi, çalışmaların önemli çoğunluğu eğitim alanında gerçekleştiği görülmektedir. Diğer çalışmaların OECD ve farklı alanlarda yapıldığı gözlemlenmekte olup, sayıları eğitim çalışmalarına yaklaşmamaktadır.

Tüm çalışmalar incelendiğinde, eğitim ve emek piyasası başlığı altında yayınlamış herhangi bir makale ise bulunmamaktadır. Özellikle 34.350 çalışmanın %97.5'inin eğitim alanında gerçekleşmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte emek piyasası alanındaki çalışmalar toplam 57 adet (doğrudan başlığında emek piyasası geçen ise 21 adet) olup, bu çalışmalardan 13'ü "istihdam" (9 adet) ve "işsizlik" (4 adet) kavramlarını

içermektedir. Diğerleri ise; emek, emek göçü, mültecilerin emek piyasasına katılımı, küreselleşme ve kavramsal çerçeve ile ilişkilidir.

"Eğitim ve emek piyasası" kavramını içeren herhangi bir makale çalışması ise bulunmamaktadır. Bölgesel olarak çalışmalar incelendiğinde ise araştırmaların ağırlıklı olarak Avrupa ve Avrupa Birliği (AB) ile ilgili olduğu, OECD ülkelerini kapsayan çalışmaların sayısının ise iki (2) ile sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir.

Görüldüğü üzere "eğitim ve emek piyasası" ilişkisi gerek OECD ülkeleri bağlamında, gerekse OECD ülkeleri dışındaki ülkelerle ilgili herhangi bir araştırmaya konu olmamıştır. Bu nedenle mevcut araştırma ulusal yazındaki önemli bir eksikliği gidermeyi hedeflemektedir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, eğitimin emek piyasaları üzerindeki etkisinin incelenmesi ve aralarındaki ilişkinin ortaya konması için Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) analizi uygulanmıştır. YEM analizinin uygulanmasında SmartPLS programı kullanılmıştır.

YEM, teorik modellerin örneklemeden elde edilen veriler ile test edilmesine olanak sağlamaktadır. YEM, yazında yapısal regresyon modelleri olarak da tanımlanmakta olup, iki kısımdan oluşmaktadır: Ölçüm modelleri ve yapısal modeller (Bayram, 2010: 41).

YEM'de kovaryans temelli yapısal eşitlik modeli ve varyans temelli yapısal eşitlik modeli olmak üzere iki yaklaşım ile analiz yapılmaktadır. Çalışmada PLS-YEM olarak adlandırılan Kısmi En Küçük Kareler Yöntemi yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Analizde söz konusu olan örneklem hacminin küçük olması ve faktörleri oluşturan maddelerin az sayıda olması durumu ile karşılaşıldığından SmartPLS programının kullanılması uygun görülmüştür (Kwong ve Wong, 2013: 3; Dülgeroğlu ve Başol, 2017: 296; Başol, 2018: 77).

Verinin dağılımı hakkında bir varsayımın sağlanması gereği olmadığı için esnek bir yöntemdir. Küçük örneklem hacminde ve veriler normal dağılıma sahip değil ise PLS-YEM yöntemi daha tutarlı sonuçlar vermektedir

(Fornell ve Bookstein, 1982, s.449; Hair ve öte., 2012: 420; Tüter Şahinoğlu ve Giray Yakut, 2019: 9).

YEM, son dönemde regresyon modellemesi çalışmalarında makro veriler için de kullanılan popüler bir analiz tekniği haline gelmiştir (Fukac, Pagan, 2010; Fox ve Weisberg, 2011; Zaiqiang ve Jinnan, 2014; Başol, 2018).

3.4. Araştırmanın Verisi

Çalışmada 2017 yılı Daha İyi Yaşam Endeksi (Better Life Index) göstergelerinden eğitim ve emek piyasaları alt göstergeleri değişken olarak belirlenmiştir. Eğitimin üç alt göstergesi olan eğitime katılma oranı, öğrencilerin becerileri ve eğitimde geçen yıl eğitim değişkenini oluşturmaktadır. Emek piyasası ise pozitif ve negatif dinamikler olmak üzere iki faktörden meydana gelmektedir. Pozitif dinamikleri istihdam oranı ve işe bağlı kazanç değişkenleri, negatif dinamikleri ise emek piyasasına olan güvensizlik ve işsizlik oranı değişkenleri oluşturmaktadır. İlgili veri seti OECD veri tabanından elde edilmiştir (<https://stats.oecd.org/>).

Çalışmaya konu olan örneklem OECD üyesi olan 35 ülkeden oluşmaktadır. Bu ülkeler; Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore, Litvanya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Analizde kullanılan değişkenler ve bu değişkenlere ait alt boyutlar Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Değişken Tanımlamaları

Değişkenler		Alt Boyutları
Emek Piyasası Göstergeleri	Pozitif	İstihdam Oranı
	Dinamikler	İşe Bağlı Kazanç
	Negatif	Emek Piyasasına Olan Güvensizlik
	Dinamikler	Uzun Dönemli İşsizlik Oranı
Eğitim		Eğitime Katılım Oranı
		Öğrencilerin Becerileri
		Eğitimde Geçen Yıl

Yapısal eşitlik modelinde yer alan değişkenler incelendiğinde; emek piyasası dinamikleri pozitif ve negatif olmak üzere iki alt boyuta sahip olduğu görülmektedir. Pozitif dinamikler OECD tarafından istihdam oranı ve işe bağlı kazanç değişkenleri ile ölçülmektedir. İstihdam oranı, birim olarak yüzde (%) şeklinde ölçülmekte ve bir ülkedeki kurumsal nüfusun ne kadarlık kısmının emek piyasasında istihdam edildiğini göstermektedir. Bu oranın artması, ülkedeki bireylerin daha yüksek oranda çalışma yaşamı içinde yer aldıklarının göstergesidir. İstihdam oranı verileri incelendiğinde, en düşük istihdam oranına sahip üç ülkenin sırasıyla; Türkiye (%51), Yunanistan (%52) ve İtalya (%57), en yüksek istihdam oranına sahip üç ülkenin sırasıyla; Hollanda (%75), Yeni Zelanda (%76) ve İsveç (%76) olduğu görülmektedir. İstihdam oranı değişkenine ait sayısal verilerin büyüklüklerinin artması, emek piyasalarını pozitif yönde etkilemekte ve eğitimin bu değişkeni artırıcı bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Emek piyasalarının pozitif dinamiklerden ikincisi ise işe bağlı kazançlardır. İşe bağlı kazançlar değişkeni birim olarak ABD doları (\$) şeklinde ölçülmekte ve ülkedeki bireylerin yalnızca çalıştıkları işlerden elde ettikleri gelirin ortalamasını göstermektedir. Bu değer artması, işe bağlı elde edilen kazancın yani gelirin arttığını göstermektedir. İşe bağlı kazançlar verileri incelendiğinde, en düşük işe bağlı kazançta sahip üç ülkenin sırasıyla; Türkiye (\$22.848), Slovakya (\$23.508) ve Estonya (\$23.621), en yüksek işe bağlı kazançta sahip üç ülkenin sırasıyla; Hollanda (\$52.833), Norveç

(\$53.643) ve ABD (\$60.154) olduğu görülmüştür. Aynı istihdam oranı değişkenindeki gibi bu değişkene ait sayısal değerlerin artması da emek piyasasına pozitif yönde etki gösterecektir.

Emek piyasalarının pozitif dinamiklerindeki artış, bir ülkedeki emek piyasalarının geliştiğini ve güçlendiğini gösteren bir gösterge olarak düşünülebilir. Buna göre, pozitif göstergelerde meydana gelen bir artış, çalışanlar için gelir yaratabildiğini ve işgücü piyasası hacminin arttığını göstermektedir.

Emek piyasalarının ikinci alt boyutu ise emek piyasasına olan güvensizlik ve uzun dönemli işsizlik oranından oluşan emek piyasalarının negatif dinamikleridir. OECD'nin Daha İyi Yaşam Endeksi'nde yer alan emek piyasasına olan güvensizlik, işsizlikle ilgili önceki kazançların yüzdesi olarak ölçülen beklenen kazanç kaybı olarak tanımlanmakta ve yüzde (%) cinsinden ölçülmektedir. Bu oranın artması ülkede işsizlik riskinin yüksek olduğunu ve sağlanan sosyal koruma imkânlarının yetersiz olduğunu göstermektedir. Emek piyasasına olan güvensizlik istatistikleri incelendiğinde, en yüksek orana sahip üç ülkenin sırasıyla; Yunanistan (%17,4), İspanya (%17,3) ve Türkiye (%13) olduğu görülürken, en düşük orana sahip üç ülkenin ise sırasıyla Almanya (%2), Çekya (%1,8) ve Japonya (%1,5) olduğu görülmektedir.

Bir diğer emek piyasalarının negatif göstergesi uzun dönemli işsizlik oranıdır. İşsizlik oranı, 12 aydan daha uzun süre işgücü içerisinde işi olmayan ancak iş arayan işgücünün oranını vermekte ve yüzde (%) cinsinden ölçülmektedir. İlgili istatistikler incelendiğinde en yüksek uzun dönemli işsizlik oranına sahip 3 ülkenin; Yunanistan (%16,95), İspanya (%9,49) ve İtalya (%6,82) olduğu görülürken, en düşük uzun dönemli işsizlik oranına sahip üç ülkenin ise; Norveç (%0,59), İsrail (%0,46) ve Güney Kore (%0,03) olduğu görülmüştür. Bu oranın artması, açık iş sayısının azaldığını ve istihdam olanakları ile ekonominin daraldığını ifade etmektedir.

Emek piyasalarının negatif göstergeleri, bir ülkedeki emek piyasalarının zayıfladığını gösteren bir gösterge olarak düşünülebilir. Buna göre, emek piyasalarının negatif göstergelerde yani emek piyasasına olan güvensizlik ve

işsizlik oranında meydana gelen bir artış, ülkedeki işsizlik oranının ve işsizliğe bağlı gelir kaybı oranının arttığını göstermektedir.

Modelde yer alan diğer değişken eğitim değişkenidir. OECD eğitim değişkenini üç alt boyut ile ölçmektedir. Alt boyutlar "eğitime katılım oranı", "öğrencilerin becerileri" ve "eğitimde geçen yıl" olarak sunulmaktadır. Eğitime katılım oranı yüzdelik (%) birim il ölçülürken, öğrencilerin becerileri değişkeni ise ortalama skor birimleri ile ölçülmüştür. Eğitime katılım oranı değişkenine ait veriler incelendiğinde OECD ülkeleri arasında en yüksek yüzdeliğe sahip üç ülke Japonya (%94), Çek Cumhuriyeti (%93) ve Slovakya (%92) iken; en düşük yüzdeliğe sahip üç ülke ise Meksika (%37), Türkiye (%39) ve Portekiz (%47)'dir. Eğitime katılım oranının artması ülke içinde eğitimin geliştiğini ve güçlendiği şeklinde yorumlanabilir.

Eğitim değişkeninin bir diğer alt boyutu "öğrencilerin becerileri" değişkenidir. Bu değişken öğrencilerin PISA skorlarıyla ölçülmektedir. Öğrencilerin becerileri değişkenine ait veriler incelendiğinde OECD ülkeleri arasında en yüksek yüzdeliğe sahip üç ülke Japonya (529), Estonya (524) ve Kanada (523) iken; en düşük yüzdeliğe sahip üç ülkenin ise Meksika (416), Türkiye (425) ve Şili (443) olduğu görülmektedir. PISA skorlarından elde edilen puanların ortalaması alınarak hesaplanan bu istatistiğin artması, ülke içinde öğrencilerin almış olduğu eğitimin niteliğinin ve bilgi çıktılarının arttığını gösteren bir gösterge olarak yorumlanabilir.

Eğitim değişkeninin ölçülmesinde kullanılan son değişken ise "eğitimde geçen yıl" değişkenidir. Bu değişken yıl cinsinden ölçülmektedir. Bu değişkene ait veriler incelendiğinde OECD ülkeleri arasında en yüksek yüzdeliğe sahip üç ülke Finlandiya (19.8), Danimarka (19.7) ve İzlanda (19.3) iken; en düşük yüzdeliğe sahip üç ülke ise Meksika (14.8), Lüksemburg (15.1) ve İsrail ile Estonya (15.8)'dir. Bir ülkede eğitimde geçirilen yıl sayısal olarak arttığında bireylerin daha fazla bilgi ve tecrübe edineceği düşünülebilir.

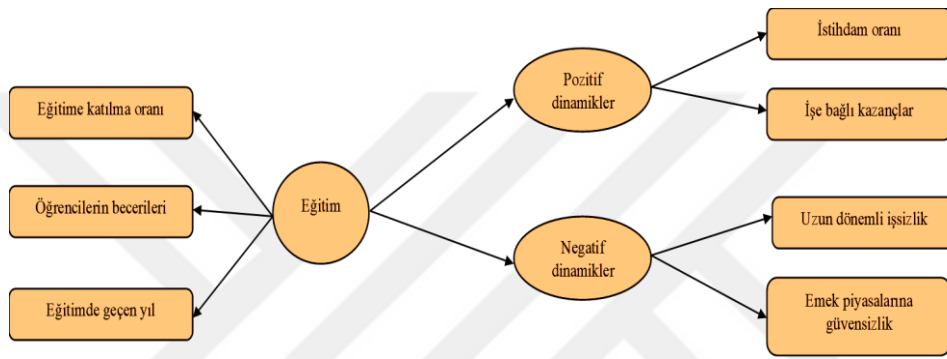
3.5. Araştırmanın Hipotezi

Yazındaki araştırmalar ve OECD'de yayınlanan raporlar bağlamında eğitimin; bireylerin ve toplumların bilgi düzeyini, yeteneklerini ve deneyimlerini artıran ve dolayısıyla bireylerin emek piyasasında daha güçlü

kendini ifade etmesini sağlayan önemli bir faktör olduğu ortaya koyulmaktadır. (Kavak, 1997: 23; Sağırılı, 2007: 431–432; OECD, 2014: 14; OECD, 2015: 3; Yardımcıoğlu ve öte, 2014: 1–2). Bu görüşlerin ışığında çalışmaya konu olan iki hipotez bulunmaktadır.

H₁: Eğitim, emek piyasasının pozitif göstergelerini (istihdam oranı ve işe bağlı kazanç) arttırmaktadır.

H₂: Eğitim, emek piyasasının negatif göstergelerini (emek piyasasına olan güvensizlik ve uzun dönemli işsizlik oranı) azaltmaktadır.

Şekil 1: Araştırmanın Model Önerisi

3.6. Araştırmanın Kısıtları

Araştırmada üç önemli kısıt bulunmaktadır. İlk olarak analizde kullanılan veri seti OECD tarafından ölçülen Daha İyi Yaşam Endeksi'ne ait 2017 verileridir. Analizin yapıldığı dönemde 2019 veri seti henüz yayınlanmamıştır. Farklı yıllar değerlendirildiğinde model sonuçları ve hipotezlere ilişkin kararlar farklılaşabilir. İkinci kısıt, örneklem olarak OECD üye ülkeleri seçilmiştir. Farklı ülke grupları için model sonuçları ve hipotezlere ilişkin kararlar değişebilir. Son olarak modelleme olarak seçilen yöntem yapısal eşitlik modellemesidir. Farklı regresyon modellemesi teknikleri (Lasso, Bridge, vb.) ile farklı sonuçlar elde edilebileceği unutulmamalıdır.

3.7. Araştırmanın Bulguları

Araştırmada uygulanan yapısal eşitlik modeli SmartPLS ile tahmin edilmiştir. Elde edilen modelin uygunluğu madde güvenilirliği, yapı güvenilirliği, ortak varyans, ortak varyansın karekökü ve t değerleri ile

araştırılmaktadır (Dülgeroğlu, 2017: 59-60). Aynı zamanda, SmartPLS’de bir modelin tahmin edilmesi için 5.000 yeniden örnekleme yapılması (*bootstrapping*) önerilmektedir (Başol, 2018).

Modeldeki maddelerin güvenilir olabilmesi için maddelere ilişkin harici yüklerinin 0.70’den yüksek olması gerekirken; modeldeki faktörlerin güvenilir olması için yapı güvenirlilik değerlerinin ve içsel tutarlık değerlerinin 0.60’dan yüksek olması gerekmektedir (Hulland, 1999; Bagozzi ve Yi, 1989). Tahmin edilen modeldeki faktörler, maddeler, madde güvenirlilik, yapı güvenirlilik ve içsel tutarlık değerleri Tablo 4’de verilmektedir.

Tablo 4: Modele İlişkin Güvenirlilik Değerleri

		Madde Güvenirligi	İçsel Tutarlılık	Yapı Güvenirligi
Değişkenler	Maddeler	Harici Yükler		
Eğitim	Eğitime Katılma Oranı	0,851	0,8072	0,6403
	Öğrencilerin Becerileri	0,907		
	Eğitimde Geçen Yıl	0,693		
Pozitif Dinamikler	İstihdam Oranı	0,908	0,8638	0,6902
	İşe Bağlı Kazanç	0,835		
Negatif Dinamikler	Uzun Dönemli İşsizlik	0,883	0,9297	0,8689
	Emek Piyasasına Olan Güvensizlik	0,979		

Tablo 4; faktörleri, maddeleri, madde güvenirlilik, yapı güvenirlilik ve içsel tutarlık değerlerini göstermektedir. Modeldeki maddelerin harici yüklerinin 0.70’den yüksek olduğu (Hulland, 1999), modeldeki faktörlerin yapı güvenirlilik değerlerinin 0.60’dan yüksek olduğu (Bagozzi ve Yi, 1989) ve

modeldeki faktörlerin içsel tutarlık değerlerinin 0.70'den yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre bahsi geçen modeldeki maddeler ve faktörler güvenilirdir.

SmartPLS'de tahmin edilen modelin geçerli olması için ise çıkarılan ortak varyans (AVE) değerinin 0.50'den yüksek olması (Bagozzi ve Yi, 1989) ve çıkarılan ortak varyans değerinin karekökünün ilgili sütundaki korelasyon değerlerinden yüksek olması (Fornell ve Larcker, 1981) gerekmektedir. Tahmin edilen modeldeki geçerlik değerleri Tablo 5'te verilmektedir.

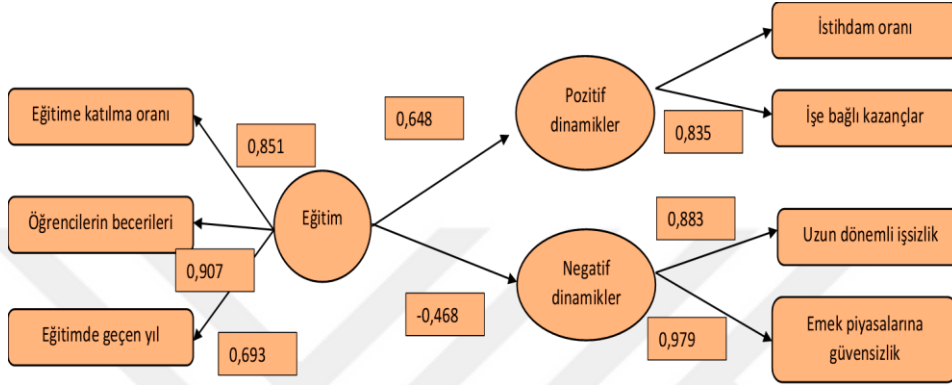
Tablo 5: Modele İlişkin Geçerlik Değerleri

Değişkenler	Yakınsak Geçerlik	Diskriminant Geçerlik		
		1	2	3
	AVE			
1. Eğitim	0,5967	0,7724*		
2. Pozitif dinamikler	0,7605	0,6481	0,8720*	
3. Negatif dinamikler	0,8690	-0,4679	-0,6569	0,9322*

*değerleri AVE değerinin karekökünü göstermektedir.

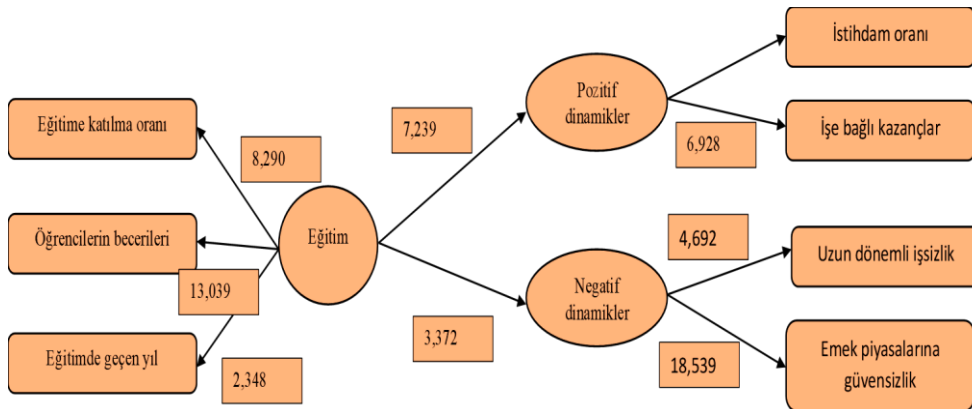
Tablo 5, tahmin edilen modeldeki geçerlik değerlerini göstermektedir. Buna göre çıkarılan ortak varyans değerlerinin (AVE) 0.50'den yüksek olduğu (Bagozzi ve Yi, 1989) ve çıkarılan ortak varyans değerlerinin ilgili sütundaki korelasyon değerlerinden yüksek olduğu (Fornell ve Larcker, 1981) tespit edilmiştir. Buradan hareketle elde edilen model istatistiksel olarak geçerlidir. Aynı zamanda modelin açıklama gücünü ve uyum iyiliğini ölçmek için kullanılan diğer bir gösterge modelin belirlilik katsayısı (R^2)'dir. Elde edilen modelde emek piyasasının pozitif dinamiklerindeki değişimin %42'si ve negatif dinamiklerindeki değişimin %21.9'u eğitim değişkeni tarafından açıklanmaktadır. R^2 değerinin 0.10'dan büyük olması arzu edilmektedir (Doğan, 2019: 50).

Yapısal eşitlik modelinin değerlendirilmesinde bir sonraki aşama, modelin yollarının ve tahmin edilen katsayı değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının tespitidir. İlk olarak yol katsayı değerlerinin (standardize edilmiş regresyon katsayılarının) incelenmesinde elde edilecek değerler SmartPLS’de -1 ile +1 arasında değişmektedir. Tahmin edilen modele ait yol katsayı değerleri Şekil 2’de verilmektedir.

Şekil 2: Tahmin Edilen Modele İlişkin Katsayılar

İkinci olarak modeldeki yolların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını anlamak için t test istatistikleri incelenmelidir. İlgili yola ilişkin t değeri 1.96’dan büyükse model içerisindeki yol anlamlı; t değeri 1.96’dan küçükse model içerisindeki yol istatistiksel olarak anlamsızdır. Tahmin edilen modele ilişkin t değerleri Şekil 3’te verilmektedir.

Şekil 3: Tahmin Edilen Modele İlişkin t Değerleri

Şekil 2 ve Şekil 3 incelendiğinde, modele ait alt boyutlar ile değişkenler arasındaki yollar ve egzogen değişkenler ile endojen değişken arasındaki

yollar istatistiksel olarak anlamlıdır. Buradan hareketle eğitim değişkenini oluşturan eğitime katılım oranı (t: 8,29), öğrencilerin becerileri (t: 13,039) ve eğitimde geçen yıl (t: 2,348) değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Aynı şekilde emek piyasasının pozitif dinamiklerini oluşturan istihdam oranı (t: 19,28) ve işe bağlı kazançlar (t: 6,928) değişkenleri de istatistiksel olarak anlamlıdır. Emek piyasasının negatif dinamiklerini oluşturan emek piyasasına olan güvensizlik (t: 18,538) ve uzun dönemli işsizlik oranı (t: 4.692) değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Son olarak da araştırmanın hipotezlerini oluşturan eğitimin, emek piyasası dinamikleri üzerindeki etkisi incelendiğinde; eğitimin emek piyasasının pozitif dinamiklerini (t: 7,239) ve negatif dinamiklerini (t: 3,372) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 2’de görüldüğü üzere eğitim değişkeni ile emek piyasasının pozitif dinamikleri arasındaki yol katsayı değeri (0,648) incelendiğinde eğitimin emek piyasalarının pozitif dinamiklerini olumlu yönde etkilemekte olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, eğitim arttıkça emek piyasasının pozitif dinamikleri de artmaktadır. Diğer taraftan eğitim ile emek piyasasının negatif dinamikleri arasındaki yol katsayısı (-0,468) incelendiğinde, eğitimin emek piyasasının negatif dinamiklerini azalttığını göstermektedir.

Sonuç olarak, OECD üyesi ülkelerde 2017 yılı Daha İyi Yaşam Endeksi verilerine göre; eğitim, emek piyasasının pozitif dinamiklerini pozitif yönde etkilemektedir. Buradan hareketle eğitimde meydana gelen iyileşmenin ülkedeki istihdam oranını arttırdığını ve işe bağlı kazançlarını arttırdığını söylemek mümkündür. Diğer yandan; eğitimin emek piyasasındaki negatif dinamikleri ise negatif yönde etkilemektedir. Diğer bir ifade ile eğitimde meydana gelen bir iyileşme, uzun dönemli işsizliği ve emek piyasasına olan güvensizliği azaltmaktadır. Elde edilen bulgulardan 2017 yılı için OECD’ye üye ülkeler kapsamında ileri sürülen hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir.

3.8. Tartışma ve Öneriler

Mevcut araştırma, OECD üyesi ülkelerde 2017 yılı için eğitimin emek piyasasının pozitif dinamiklerini pozitif yönde etkilemekte olduğunu, emek piyasasındaki negatif dinamiklerini ise negatif yönde etkilemekte olduğunu göstermiştir. Bu sonuç yazındaki birçok araştırmanın sonuçlarıyla uyumludur. Örneğin, Özgüner ve Özgüner (2014: 367-368) tarafından yürütülen çalışmada, işgücünün eğitim seviyesi ile niteliği ne kadar yüksek olursa, verimliliği ve bu doğrultuda elde ettiği gelir de o derece yüksek olmaktadır sonucuna ulaşmıştır. Bağcı (2018: 349) ise çalışmasında eğitimin işsizlikten kurtulmak için bir yol olduğunu göstermiştir. Diğer yandan Buyruk (2018: 616), eğitilmiş olmak ile istihdama katılmanın ve gelir elde etmenin aynı anlama geldiği günümüzde, daha yüksek gelir elde etmek ve istenilen statüye erişmek için eğitim yatırımlarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Girginer (2013: 92) eğitilmiş bireylerin uluslararası rekabette öne çıktığını, verimli olduklarını ve bu nedenle de kariyer planlamalarının daha kolay olduğunu göstermektedir. Nitekim Durkaya ve Hünüoğlu (2018: 55-57) tarafından gerçekleştirilen çalışma da vasıflı bireylerin elde ettikleri ücretlerin, vasıflı olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun tam tersini çalışan İçli (2001: 68), düşük ücret karşılığı istihdam edilenlerin genel olarak düşük eğitimliler olduğunu göstermiştir.

Diğer yandan uluslararası eserlerin sonuçları incelendiğinde de mevcut araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmüştür. Örneğin; Becker (1967: 255) eğitimin, bireyin üretkenliğini artıran becerileri veya beşeri sermayeyi sağladığına dikkat çekmiştir. Kiefer (1985: 445) ücretlerin ve verimliliğin belirlenmesinde eğitimin önemli bir rolü olduğunu ifade etmektedir. Card ve Kruger (1996: 43) daha fazla kaynağa sahip okullarda eğitim gören öğrencilerin, daha fazla kazanca sahip olma eğiliminde olduğunu belirtmiştir. Reimer, Noelke ve Kucel (2008: 233) ise üniversite mezunları için eğitim alanının işsizliği ve mesleki durumu etkilediğini göstermiştir.

Uluslararası yazında mevcut araştırmanın sonuçlarıyla uyumlu olmayan araştırmalar da mevcuttur. Örneğin, Gebel (2011: 83) tarafından kaleme alınan çalışma, işgücü piyasalarındaki artan durgunluk sebebiyle yüksek eğitimi mezunların daha hızlı ve daha yüksek statüde iş bulma şansının azalacağına dikkat çekmektedir. Allmendinger (1989: 248) ise eğitimsel kazanımların mesleki ödüller üzerindeki etkilerinin, eğitim sistemine bağlı olduğunu göstermiştir. Özellikle eğitim sistemini ikiye ayırarak emek piyasası üzerindeki etkisini incelemiş ve bireyin tabakalı bir sistemde eğitildiğinde, mesleki statüsünün eğitimsel kazanımla güçlü bir şekilde belirlendiğini göstermiştir. Diğer taraftan sınıflandırılmamış sistemlerde eğitim durumu ile mesleki statü arasındaki ilişkinin daha zayıf olduğunu belirlemiştir.

Mevcut araştırma, yapılan yazın incelemeleri ve ileri sürülen hipotezler doğrultusunda, emek piyasaları dinamiklerinde iyileşme olabilmesi için eğitimin önemli bir gösterge olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hem bireylerin hem işletmelerin hem de devletlerin eğitim sistemi politikalarının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi için kendine düşen adımları atmaları gerekmektedir.

Özellikle işletmelerin işe alım, terfi ve eğitim stratejileri hakkında bilgi edinmeleri ve bu tür stratejilere göre bir sınıflandırma yapmaları önerilebilir. Bu doğrultuda yüksek eğitim kurumları; eğitim programlarını çeşitlendirip, ihtisaslaşmaya yönelik planlamalar yapmalıdır. Ayrıca üniversite-sanayi işbirliği de eğitimin beceri ve yetkinliğe dönüşmesinde etkin bir strateji olarak görülebilir.

Bu bilgiler ışığında, eğitime yapılacak olan yatırımların artması, eğitime ulaşmada eşitliğin sağlanması ve işgücü piyasasına yönelik efektif eğitim programlarının yapılandırılması bir yandan bireylerin iş ve yaşam tatminlerinin artmasına, bir yandan örgütlerin verimlilik seviyelerinin yükselmesine, diğer yandan ise ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayabilecektir. Böylece eğitime yapılan yatırımlar bir ülkedeki tüm aktörleri pozitif yönde etkileyebileceği gibi, emek piyasası dinamiklerini de olumlu yönde iyileştirebilecektir.

Gelecek alışmalarda OECD lkelerinin yanı sıra farklı ülke grupları (AB, BRICS vb.) ve farklı dönem verileri için eğitimin emek piyasaları üzerindeki etkisi incelenebilir. Araştırmada kullanılan yapısal eşitlik modellemesi metodunun yanı sıra, panel veri analizi ya da regresyon modellemesi yöntemleri de uygulanabilir.

SONUÇ

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme ile birlikte emek piyasasında gözlenen değişimlere uyum sağlayacak vasıflı işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitimin bu ihtiyacı karşılama noktasındaki rolü ve etkisinin ne olduğu sorusu bu araştırmanın çıkış noktası olmuştur.

Buradan hareketle, araştırmada eğitimin emek piyasası dinamikleri üzerindeki etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. 2017 yılı için OECD'ye üye 35 ülkeye ait Daha İyi Yaşam Endeksi veri seti ile çalışılmış ve SmartPLS programı ile Yapısal Eşitlik Modeli tahmin edilmiştir. Elde edilen modelde eğitim değişkeni; eğitime katılma oranı öğrencilerin becerileri ve eğitimde geçen yıl alt göstergeleriyle, emek piyasası dinamikleri ise; işgücüne katılma oranı, istihdam oranı, uzun dönemli işsizlik oranı ve işe bağlı kazançlar alt göstergeleri ile tanımlanmıştır.

Çalışmada “eğitimin, emek piyasasının pozitif göstergelerini (istihdam oranı ve işe bağlı kazanç) arttırdığı” ve “eğitimin, emek piyasasının negatif göstergelerini (emek piyasasına olan güvensizlik ve uzun dönemli işsizlik oranı) azalttığı” hipotezleri test edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda eğitimin; emek piyasasının pozitif dinamiklerini pozitif yönde etkilediği; emek piyasasının negatif dinamiklerini ise negatif yönde etkilemekte olduğu sonucu elde edilmiştir. Diğer bir ifade ile eğitimde meydana gelen iyileşmenin ülkedeki istihdam oranını ve işe bağlı kazançları arttırdığı, diğer taraftan uzun dönemli işsizliği ve emek piyasasına olan güvensizliği ise azalttığı ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2009). "Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 1, ss. 85-98.
- Ak, R. ve Bingül, B. A. (2011). "Eğitim-Büyüme İlişkisi Yazını Üzerine Bir Değerlendirme", *The Knowledge Economy*, ss. 153-167.
- Akar, S. (2014). "Türkiye’de İyi Yaşam İndeksi: OECD Ülkeleri ile Karşılaştırma", *Journal of Life Economics*, C. 1, S. 1, ss. 1-12.
- Akça, H. (2015). "Beşeri Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme", *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 2, ss. 33-57
- Aksu, L. (2016). "Türkiye’de Beşeri Sermayenin Önemi: İktisadi Büyüme İle İlişkisi, Sosyal ve Stratejik Analizi", *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, C. 3, S. 2, ss. 68-129.
- Allmendinger, J. (1989). "Educational Systems and Labor Market Outcomes, *European Sociological Review*", C. 5, S. 3, ss. 231–250, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.esr.a036524>.
- Alper, A. E., Oransay, G. ve Alper, F. Ö. (2015). "Beşeri Sermayenin Belirleyicileri: Üst Orta Gelirli Ülkeler Grubu İle OECD Karşılaştırmalı Analizi", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 9, ss. 565-578.
- Altay, A. ve Pazarlıoğlu, M. V. (2007). "Uluslararası Rekabet Gücünde Beşeri Sermaye: Ekonometrik Yaklaşım", *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 12, ss. 96–108.
- Altınışik, İ. ve Peker, H. S. (2012). "Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 4, ss. 1-13.
- Altun, A. (2005). "Yerel Medya Çalışanlarının Eğitim İhtiyacı ve Yerel Medya Enstitüsü", *İletişim Araştırmaları*, S. 3(1-2), ss. 75-104.
- Aykırı, M. ve Tokucu, E. (2017). "Ekonomik Büyümenin Sürdürülebilirliği Açısından Beşeri Sermayenin Önemi: Yüksek Gelirli Ülkeler Üzerine Bir

- Uygulama", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 16, ss. 259-293.
- Bagozzi, R. P. ve Yi, Y. (1989). "The Degree of Intention Formation as a Moderator of the Attitude-Behavior Relationship", *Social Psychology Quarterly*, C. 52, S. 4, ss. 266-279.
- Bağcı, E. (2018). "Eğitim Düzeyinin İşsizlik Üzerindeki Etkisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Karşılaştırılması", *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, C. 3, S. 1, ss. 348-358.
- Başol, O. (2018). "OECD Ülkelerinde Yaşam Tatmini Üzerine Bir Değerlendirme", *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C. 20, S. 3, ss. 67-86.
- Bayram, N. (2010). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş AMOS Uygulamaları*. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Becker, G.S. (1967). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. New York: Columbia University Press.
- Better Life Index, <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BLI>, (Erişim: 11.01.2020).
- Biçerli, M. K. (2011). "Yükseköğretim Sistemimizi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler Paralelinde Yeniden Yapılandırmak Zorundayız", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1, S. 3, ss. 122-127.
- Biçerli, M. K. (2000). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Buyruk, H. (2016). "Ekonomik Kalkınma Hedefinden Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine: Eğitim-Kalkınma İlişkisine Dair Bir Çözümleme", *Mülkiye Dergisi*, C. 40, S. 1, ss. 111-142.
- Buyruk, H. (2018). "Gelişen Teknolojiler, Değişen İşgücü Nitelikleri ve Eğitim", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 8, S. 14, ss. 599-632.
- Card, D. ve Krueger, A. (1996). "Labor Market Effects of School Quality: Theory and Evidence", <https://doi.org/10.3386/w5450>.

- Cerev, G. ve Yenihan, B. (2017). "İşgücü Piyasası Temel Kavramları Doğrultusunda Elazığ İli İşgücü Piyasasının Mevcut Durumu ve Analizi", Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, C. 4, S. 1, ss. 77-90.
- Çakmak, Ö. (2008). "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi S. 11, ss. 33-41.
- Çalışkan, Ş. (2007). "Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi", Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C. 7, S. 13, ss. 284-308.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2013). "Türkiye’de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)", Yönetim Bilimleri Dergisi, C. 11, S. 21, ss. 29-48.
- Çeven, S. ve Karakulle, İ. (2018). "Bilgi Toplumu ve Eğitim Türkiye’de Eğitime Genel Bir Bakış", Social Sciences Studies Journal, C. 4, S. 14, ss. 695-705.
- Çoban, O. (2004). "Beşeri Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S. 30, ss. 131-142.
- Çolak, M. (2010). "Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi", Kamu-İş Dergisi, C. 11, S. 3, ss. 109-125.
- Dikmen, K. M. (2004). "Teknolojik Değişim, Küreselleşme ve Emegin Vasfı Üzerine", Toplum ve Hekim Dergisi, C. 19, S. 3, ss. 169-1732.
- Doğan, D. (2019). SmartPLS ile Veri Analizi. Ankara: Zet Yayınları.
- Doğan, S. ve Şanlı, B. (2003). "İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, ss. 173-196.
- Durkaya, M. ve Hüsnuoğlu, N. (2018). "İstihdamda Eğitimin Rolü", Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, C. 19, S. 41, ss. 50-69.
- Dülgeroğlu, İ. (2017). "Son Tüketicilerin Değer Bilinci ve Fiyat-Kalite İlişkilerinin İnternet Üzerinden Satın Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi:

- Kırklareli İlinde Bir Araştırma", Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1, ss. 53-63.
- Dülgeroğlu, İ. ve Başol, O. (2017). "İş Stresi ve Çalışma Yaşamı Kalitesi Algısının Yansımaları: Satış Temsilcileri Üzerine Bir Araştırma", Business and Economics Research Journal, C. 8, S. 2, ss. 293-304.
- Eğnli, A. T. (2009). "Çalışanlarda İş Doyumu: Kamu ve Özel Sektör Çalışanlarının İş Doyumuna Yönelik Bir Araştırma", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 23, S. 3, ss. 35-52.
- Erden, M. (2011). Eğitim Bilimlerine Giriş. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.
- Eren Şenaras, A. ve Çetin, İ. (2016). "OECD Ülkelerinde Refahın Daha İyi Yaşam Endeksi İle Analizi", Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi, C. 11, S. 2, ss. 31-51.
- Erikli, S. ve Bayat, B. (2019). "Üniversite Mezunu Uzun Süreli Genç İşsizlerin Eğitim ve Çalışma Yaşamı Beklentisi: Ankara Örneği", Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, C. 19, S. 43, ss. 297-331.
- Ersan, N. (1991). "Kalkınma-İnsangücü ve Eğitim", Eğitim ve Bilim, C. 15, S. 80, ss. 3-6.
- Eser, K. ve Gökmen, Ç. E. (2009). "Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler", Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C. 1, S. 2, ss. 41-56.
- Fornell, C. ve Bookstein, F. L. (1982). "Two Structural Equation Models: LISREL and PLS Applied to Consumer Exit-Voice Theory", Journal of Marketing Research, C. 19, S. 4, ss. 440-452.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). "Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error", Journal of Marketing Research, C. 18, S. 1, ss. 39-50.
- Fox, J. ve Weisberg, S. (2011). Multivariate Linear Models in R. an R Companion to Applied Regression. Los Angeles: Thousand Oaks.

- Fukač, M. ve Pagan, A. (2010). "Limited Information Estimation and Evaluation of DSGE Models", *Journal of Applied Econometrics*, C. 25, S. 1, ss. 55-70.
- Gebel, M. (2011). Hard Times for the Less Educated: Education and Labor Market Entry in East Germany After Reunification. In: I. Kogan, C. Noelke and M. Gebel (eds.) Making the transition. Education and labor market entry in Central and Eastern Europe. Stanford: Stanford University Press, ss: 58-84.
- Genç, T. (1991). "Toplumsal İşbölümü", *Eğitim ve Bilim*, C. 15, S. 80, ss. 48-56.
- Gençler, A. (2011). "Avrupa Birliği'nde Krizin İşsizliğe Etkisi ve İstihdam Teşvikleri", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, C. 2, S. 1, ss. 1-25.
- Girginer, N. (2013). "Eğitim-İşgücü İlişkileri Açısından Türkiye'nin AB Üyesi Ülkelerle Karşılaştırılması", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, C. 5, S. 10, ss. 91-102.
- Gökçen, B. (2006). *Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Önemi: Adana İline İlişkin Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 205487).
- Gümüş, İ. ve Koç, M. (2019). "Türkiye'de Pasif Emek Piyasası Politikası Aracı Olarak Kısa Çalışma Uygulaması", *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 18, ss. 203-224.
- Gündoğan N. ve Biçerli M. K. (2004). "Çalışma Ekonomisi", Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 1461.
- Gündoğan, N. (1999). "Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 54, ss. 63-79.

- Güngör, G. ve Göksu, A. (2013). "Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma", Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C. 20, S. 1, ss. 59-72.
- Günkör, C. (2017). "Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi", Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, C. 3, S. 1, ss. 14-32.
- Hair, J. F. ve öte. (2012). "An Assessment of the Use of Partial Least Squares Structural Equation Modeling in Marketing Research", Journal of the Academy of Marketing Science, C. 40, S. 3, ss. 414-433.
- Hoşgörür, V. ve Gezgin, Ö. G. (2005). "Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim", Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 2, ss. 1-11.
- Hulland, J. (1999). "Use of Partial Least Squares (PLS) in Strategic Management Research: A Review of Four Recent Studies", Strategic Management Journal, C. 20, S. 2, ss. 195-204.
- ILO. (2019). "World Employment and Social Outlook: Trends 2019", Geneva.
- İşığışık, Ö. (2011). İstihdam ve İşsizlik. Bursa: Ekin Yayınları.
- İçli, İ. (2001). "Eğitim, İstihdam ve Teknoloji", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 9, ss. 65-71.
- Karabıyık, İ. (2012). "İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılma Sorunu", International Journal of Human Sciences, C. 9, S. 2, ss. 1282-1310.
- Karataş, M. ve Çankaya, E. (2010). "İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 3, ss. 29-55.
- Kavak, Y. (1997). "Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 13, ss. 21-26.
- Kaynak, M. (2007). Kalkınma İktisadı. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Kesici, M. R. (2011). "Avrupa Emek Piyasası Dinamikleri ve Avrupa İstihdam Stratejisi Temelinde Türkiye'nin Uyumu", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S. 1, ss. 75-87.
- Kızılloluk, H. (2007). "Ekonominin Eğitimin Amaçları ve İçeriği Üzerindeki Etkileri", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 8, S. 1, ss. 21-30.
- Kiefer, N. (1985). "Evidence on the Role of Education in Labor Turnover", *The Journal of Human Resources*, C. 20, S. 3, ss. 445-452. <https://doi:10.2307/145895>.
- Koç, A. (2013). "Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yatay Kesit Analizi ile AB Ülkeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Maliye Dergisi*, S. 165, ss. 241-285.
- Kökocak, A., Yılmaz, M. ve Demirci, N. (2015). "İşsizlik Olgusu ve İstihdam Artırıcı Stratejiler", *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, ss. 109-121.
- Kwong, K ve Wong, K. (2013). "Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) Techniques Using SmartPLS", *Marketing Bulletin*, C. 24, S. 1, ss. 1-32.
- Manga, M. ve öte. (2015). "Beşeri Sermaye, Fiziksel Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS Ülkeleri ve Türkiye Örneği", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 24, S. 1, ss. 45-60.
- Menezes-Filho, Aquino Naercio (2015). "Eğitim ve Beşeri Sermaye", S. Casez ve S. Verick (Ed.), *Kalkınma Sürecinde Çalışma Ekonomisi Üzerine Düşünceler*, Çev. P. Y. Güven, Ankara: Efil Yayınevi, ss.137-152.
- Metin, B. (2003). "Türkiye'de İşgücü Piyasasının Genel Görünümüne İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Kamu İş*, C. 7, S. 2, ss. 1-15.
- Muradova, T. (2007). "İnsan Kaynakları Yönetiminde Eğitim ve Geliştirmenin Önemi", *Khazar Journal Of Azerbaijani Studies*, C. 10, S. 3-4, ss. 75-84.

OECD.Stat, <https://stats.oecd.org>.

OECD. (2014). Education at a Glance 2014. Education at a Glance: OECD Indicators. Erişim: <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>

OECD (2015). OECD Skills Outlook 2015.

Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2008), İktisada Giriş. Ankara: Palme Yayıncılık.

Özçalık, M. ve Durmuş, S. (2014). "Türkiye’de Özel İstihdam Bürolarının Emek Piyasası Etkinliğine Katkıları", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 7, ss. 39-52.

Özgüner, M. ve Özgüner, Z. (2014). "Sosyal Sermaye İle Beşeri Sermaye İlişkisi ve Etkileşimi", Route Educational and Social Science Journal, C. 1, S. 3, ss 364-375.

Öztürk, İ. H. (2008). "Dünyanın En Dinamik ve Rekabetçi Bilgi Ekonomisi Olmak ya da Olamamak: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ve Eğitim Boyutu", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C. 7, S. 2, ss. 13-32.

Öztürk, N. (2005), "İktisadi Kalkınmada Eğitim Rolü", Sosyoekonomi Dergisi, C. 1, S. 1, ss. 27-44.

Özyakışır, D. (2011) "Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, C. 6, S. 1, ss. 46-71.

Paksoy, H. M. ve Özbezek, B. D. (2013). "Örgütsel Değişimde Beşeri Sermayenin Rolü", Gazi Akademik Bakış, C. 6, S. 12, ss. 293-331.

Pazarlıoğlu, M. V. ve Altay, A. (2007). "Uluslararası Rekabet Gücünde Beşeri Sermaye: Ekonometrik Yaklaşım", Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S. 1, ss. 96-108.

Reimer, D., Noelke, C. ve Kucel, A. (2008). "Labor Market Effects of Field of Study in Comparative Perspective: An Analysis of 22 European Countries", International Journal of Comparative Sociology, C. 49, S. 4–5, ss. 233–256. <https://doi.org/10.1177/0020715208093076>.

- Sağ, V. (2003). "Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. C. 27, S. 1, ss. 11-25.
- Sağır, M. (2016). "İşveren Markası Algısı: İnsan Kaynakları Faaliyetleri, Çalışma Ortamı ve Tazminat-Kazanç Boyutları ile Turizm Fakültelerinde Bir Uygulama", Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 8, S. 14, ss 415-439.
- Seyhan, T. A. Ş. ve Bozkaya, G. (2012). "Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye’de Uygulanan İstihdam Politikaları", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1, ss. 151-176.
- Şahin, Ç. E. (2010). "Adam Smith’den Chicago Okuluna, Siyasal İktisattan İktisat’a Beşeri Sermaye Teorisi: Teorik Kopuş ve Süreklilikler Üzerinden Bir Değerlendirme", Politik İktisat ve Adam Smith İçinde. Edt. H. Kapucu, ve öte. İstanbul: Yön Yayınları, ss. 171-195.
- Şahin, L. (2007). "Türkiye İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve İşsizlik Sorunu", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, S. 53, ss. 543-575.
- Şahinoğlu, K. T. ve Yakut, S. G. (2019). "An Evulation on Effect of Freedoms on Economic Performance with Structural Equation Modeling", EKOIST Journal of Econometrics and Statistics, S. 30, ss. 1-20.
- Şentürk, F. (2015). "Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdamın Yapısı", Sosyal Güvenlik Uzmanları Derneği Sosyal Güvence, Dergisi S. 7, ss. 113-143.
- Taş, U. ve Yenilmez, F. (2008). "Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 9, S. 1, ss. 155-186.
- Tepecik, F. (2000). *Beşeri Sermaye Teorisi ve Eskişehir’de Bireysel Ücret Gelirleri Arasında Farklılıklar*, Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No. 97221).

- Tuncer, M. ve Taşpınar, M. (2008). "Sanal Ortamda Eğitim ve Öğretimin Geleceği ve Olası Sorunlar", Sosyal Bilimler Dergisi, C. 10, S. 1, ss. 125-144.
- Ünal, I. I. (1990). "Üniversite Mezunlarının İstihdam Sorunları", Eğitim ve Bilim, C. 14, S. 76, ss. 37-45.
- Yardımcıoğlu, F., Gürdal, T. ve Altundemir, M. E. (2014). "Eğitim ve ekonomik büyüme ilişkisi: OECD ülkelerine ilişkin panel eşbütünlük analizi (1980-2008)", Eğitim ve Bilim, C.39, S.173, ss. 1-12.
- Yazıcı, E. ve Düzkaya, H. (2016). "Endüstri Devriminde Dördüncü Dalga ve Eğitim: Türkiye Dördüncü Dalga Endüstri Devrimine Hazır Mı?", Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama, C. 7, S. 13, ss. 49-88.
- Yenilmez, F. ve Kılıç, E. (2018). "Türkiye’de İşgücüne Katılma Oranı-İşsizlik Oranı İlişkisi: Cinsiyet ve Eğitim Düzeyine Dayalı Bir Analiz", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 13, S. 2, ss. 55-76.
- Yetik, H. (2018). "Beşeri Sermaye ve Eğitim. Ekonomi", Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. 3, S. 1, ss. 37-52
- Yılmaz, S. (1989). "Eğitim Sektöründe Arz-Talep Analizi". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 47, S. 1-4, ss. 379-387.
- Yılmaz, Z. ve Danışoğlu, F. (2017). "Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye’de Beşeri Kalkınmanın Görünümü Olarak İnsani Gelişim Endeksi", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 51, ss. 117-147.
- Yüceol, H. M. (2005). "Küreselleşme Yoksulluk ve Emek Piyasası Politikaları". Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 14, S. 2, ss. 493-512.
- Zaiqiang, H. U. O. ve Jinnan, Y. I. N. (2014). "Complex Relationship Between Stock Price and Macro-Economy Based on Structural Equation Model", Management Science and Engineering, C. 8, S. 3, ss. 31-34.